

μηνύματα

Τριμηνιαία Έκδοση / Έτος 6^ο

ΠΛΗΡΗΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Του Γραφείου
Αγ. Δημητρίου
Αριθμός Άδειας:
94

Κωδικός 6296

Δελτίο Επικοινωνίας του Σ.Ο.Ψ.Υ. • Τεύχος 23
Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2005

*Χρόνια Πολλά
Χρόνια Καλά
Χρόνια Ευτυχισμένα
με Υγεία, Χαρά, Δύναμη και Δημιουργία*

Το έργο του εξωφύλλου είναι δημιουργία του Διονύση

μηνύματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ιδιοκτησία Διεύθυνση:

Σ.Ο.Ψ.Υ.

**Πανελλήνιος Σύλλογος Οικογενειών
για την Ψυχική Υγεία**

Δήλου 3, Βύρωνας, 162 31
Τηλ./Fax: 210-76 40 277

www.eufami.gr
www.iatronet.gr/sopsi
e-mail:sopsi@ath.forthnet.gr

ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΓΡΑΦΕΙΟΥ:

Δευτέρα:	8:00-3:00 μ.μ.
Τρίτη:	8:00-3:00 μ.μ. 5:00-7:00 μ.μ.
Τετάρτη:	1:00-8:00 μ.μ.
Πέμπτη:	8:00-3:00 μ.μ. 5:00-8:00 μ.μ.
Παρασκευή:	8:00-3:00 μ.μ.

Εκδότης/Διευθυντής:

Πέτρος Ανδρόνικος
Δήλου 3, Βύρωνας, 162 31
Τηλ./Fax: 210-76 40 277

Συντακτική Επιτροπή:

Π. Ανδρόνικος
Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου
Μ. Κανελλή-Παπανικολάου
Δ. Πολυμενέας

Επιστημονική Επιτροπή:

Μαρίνα Οικονόμου
Ψυχίατρος, Επ. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών
Γιώργος Παπαδημητρίου
Ψυχίατρος, Αν. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
Νίκος Στεφανής
Ψυχίατρος, Επ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

Υπεύθυνος Σχεδίασης & Παραγωγής:

EDILYS A.E.E.

Εμπορικό Κέντρο «ΑΙΘΡΙΟ»,
Αγ. Κωνσταντίνου 40, 151 24, Μαρούσι
τηλ. 210-6195994, e-mail edilys@acn.gr
Σελιδοποίηση: Αρns Δερμάνης

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Τα ενυπόγραφα άρθρα
εκφράζουν προσωπικές απόψεις

EDITORIAL

Με αυτό το 23^ο τεύχος του Δελτίου Επικοινωνίας του Σ.Ο.Ψ.Υ. που κρατάτε στα χέρια σας κλείνει το 2005.

Ένας χρόνος που ξεκίνησε με μεγάλη ανησυχία για το μέλλον των «Μηνυμάτων» και που κλείνει με επιτυχία.

Επιτυχία που οφείλεται στη συμβολή πολλών παραγόντων, όπως τη γενναιοδωρία της χορηγού «ΦΑΡΜΑΣΕΡΒ ΛΙΛΛΥ ΑΕΒΕ», την πολύτιμη συνεργασία μας με το τμήμα της εκστρατείας κατά του στίγματος του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., τη συμμετοχή νέων εθελοντών στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού, τη συμμετοχή των επαγγελματιών ψυχικής υγείας και των μελών μας που μας έστειλαν τα κείμενά τους, αλλά και τη συμμετοχή των «δικών μας ανθρώπων», που με τις σκέψεις τους, τα ποιήματά τους, τις προσευχές τους, τα ζωγραφικά τους έργα για τα εξώφυλλα, έδωσαν στο περιοδικό μας το «στίγμα» που επιδιώκουμε.

Η καινούργια χρονιά αρχίζει με την αποχώρηση του κ. Σολομώντα Πάπαρου από την συντακτική επιτροπή του περιοδικού.

Θα μας λείψει η σοβαρή και υπεύθυνη δουλειά του, αλλά δεν μπορούμε παρά να σεβαστούμε την απόφασή του, γιατί ο κ. Σολομών Πάπαρος συμμετείχε στην συντακτική επιτροπή του περιοδικού από το πρώτο τεύχος.

Τον ευχαριστούμε θερμά για την προσφορά τόσων χρόνων και ελπίζουμε ότι θα συνεχίσει να μας στέλνει τα κείμενά του, άλλοτε χρήσιμα και ενημερωτικά και άλλοτε ευαίσθητα ή γλαφυρά.

Τέλος, παρακαλούμε όλα τα μέλη του Σ.Ο.Ψ.Υ. να μας στέλνουν τα κείμενά τους, ακόμη κι αν τα θεωρούν μικρά, απλοϊκά «μη ειδικά». Πιστεύουμε ότι τα «Μηνύματα» δεν πρέπει να είναι ένα περιοδικό «ειδικών». Τέτοια περιοδικά υπάρχουν πολλά.

Με τις πιο θερμές ευχές για τον καινούργιο χρόνο.

Ο εκδότης

Πέτρος Ανδρόνικος

[περιεχόμενα]

1. Editorial	2
2. Τα παιδιά έμαθαν. Η Ψυχική νόσος είναι ιδιαιτερότητα δεν είναι ντροπή.....	3
3. Κοινωνικός τουρισμός	4
4. Υπουργική απόφαση.....	4
5. Ένα σύντομο οδοιπορικό στην Αθήνα και επίσκεψη στο ΨΝΑ Αττικής Δρομοκαΐτειο	6
6. Συνέδριο της EUFAMI	7
7. Μια εμπειρία ιαματική και αποκαλυπτική	8
8. Κάρτα λειτουργικότητας	10
9. Ψυχιατρική και Δίκαιο	11
10. Συνάντηση εργασίας	11
11. Δελτίο Τύπου	12
12. Η Χριστουγεννιάτικη γιορτή του ξενώνα μας	13
13. Θέατρο	14
14. Σινεμά	15
15. Συνέδριο Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ.	16
16. Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση στη χώρα μας	17
17. Δραστηριότητες Σ.Ο.Ψ.Υ. 2005	18
18. Γενική συνέλευση	19
19. Δωρεές	19
20. Τα Μ.Μ.Ε. για εμάς	20

Τα παιδιά έμαθαν. Η Ψυχική νόσος είναι ιδιαιτερότητα δεν είναι ντροπή!

Παραμονές Χριστουγέννων. Η συγκίνηση και η χαρά μας μεγάλη. Νιώσαμε για μια φορά ακόμη ότι υπάρχουν άνθρωποι που είναι δίπλα μας. Μας θύμισαν ότι μέσα στη σκληρή πραγματικότητα και κάτω από τη θεοντή που πολλοί από μας φοράμε για να σταθούμε στα πόδια μας και να επιβιώσουμε, τα παιδιά, η νέα γενιά, το αύριο αυτού του τόπου, μας στηρίζουν, είναι δίπλα μας.

Μας θύμισαν ότι υπάρχει ανθρωπιά, μας είπαν ότι πρέπει να προχωρήσουμε, επικρότησαν το έργο μας και έδειξαν τη δίψα τους για να μάθουν και να συμπαρασταθούν.

Η πρόταση για την επίσκεψη έγινε από τη Φανή, μαθήτριά της Β΄ Λυκείου του Βαρβακείου Πειραματικού Λυκείου. Οι συμμαθητές, η Διοίκηση του Λυκείου και οι Καθηγητές έδειξαν αμέσως ενδιαφέρον και η πρόταση έγινε πράξη.

Παρασκευή 23 Δεκέμβρη, τα γραφεία μας γέμισαν παιδιά, ο χώρος μας κατακλύστηκε από νεανικές φωνές, χαμόγελα, ελπίδα, ζωή.

Το μέλλιον απλώνότανε μπροστά μας και πιστέψτε με ήταν ό,τι καλύτερο μπορούσε να μας συμβεί αυτές τις ημέρες που όλοι μας είμαστε πιο ευαισθητοποιημένοι, πιο ανθρωπιοι, πιο τρυφεροί, ίσως και λιγότερο κουμπωμένοι απ' ό,τι συνήθως.

Ο κ. Κίσσας, η κ. Αντωνιάδου η κ. Μπαλή και η κυρία Συσή καθηγητές του Βαρβακείου συνόδευσαν τα παιδιά. Άνθρωποι που πραγματικά έδειξαν το αμέριστο ενδιαφέρον τους για το έργο μας. Αυτοί οι άνθρωποι διδάσκουν τα παιδιά μας, τους δίνουν γνώση, τους μαθαίνουν για τη ζωή, τους διαπαιδαγωγούν, για να μπορέσουν αύριο να σταθούν στα πόδια τους, να δημιουργήσουν, να γίνουν ενήλικες με γνώση, οράματα, αλληλεγγύη και πάνω απ' όλα με ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο, πολίτες χωρίς ρατσισμό, χωρίς διακρίσεις αλληλά με ανθρωπιά.

Ο κ. Πέτρος Ανδρόνικος, Πρόεδρος του σωματίου μας έκδηλα, συγκινημένος ενημέρωσε τα παιδιά και τους καθηγητές για το έργο του Σ.Ο.Ψ.Υ., έδειξε πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τις εκδηλώσεις μας τονίζοντας ότι οι άνθρωποι με ψυχική νόσο είναι δίπλα μας, ζουν κοντά μας, δεν είναι επικίνδυνοι, είναι διαφορετικοί, αλληλά με αγάπη, γνώση και κατανόηση μπορούν να ζήσουν αξιοπρεπώς χωρίς να κουβαλάνε το στίγμα της «τρέλλας».

Η κ. Χριστίνα Γραμανδάνη Ψυχολόγος που προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες της στο φορέα μας, μίλησε για το στίγμα των ψυχικών διαταραχών συζήτησε με τα παιδιά, με τους καθηγητές και αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με την ψυχική νόσο.

Στη συνέχεια μαθητές και καθηγητές πήγαν στον τελικό προορισμό της επίσκεψής τους, τον ξενώνα μας. Η χαρά και η συγκίνηση όλων φανερή.

Άλκηστη, Αλεξάνδρα, Γιώργος, Διονύσης, Δημήτρης, Ελένη, Ηλιάνα, Κώστας, Μιχάλης, Φάνης, άνθρωποι ζεστοί, φιλικοί, ιδιαίτεροι, με δίψα για ζωή, με θέληση, ένοικοι του ξενώνα μας, υποδέχτηκαν μαζί με τη Μαρία, τη Χάιδω και την κ. Λούλα υπαλλήλους του Ξενώνα, τη μεγάλη παρέα του Λυκείου.

Γνώρισαν το ζεστό, φιλόξενο σπίτι που φιλοξενούνται οι ένοικοι, μας τραγούδησαν Χριστουγεννιάτικα τραγούδια, κάλαντα, συζήτησαν, διασκέδασαν σαν παλιοί γνώριμοι και η κατάληξη αυτής της επίσκεψης -γιορτής ήταν μια γλυκιά γεύση, μια εμπειρία που σίγουρα από τη μια πλευρά αποκτάται γνώση και από την άλλη αντλείται δύναμη για συνέχιση του τόσο δύσκολου αλληλά σημαντικού έργου.

Ευχαριστούμε τους μαθητές και τους καθηγητές του Βαρβακείου Λυκείου για τη συγκινητική προσφορά τους και ευχόμαστε να είναι ένα φωτεινό παράδειγμα στη σχολική κοινότητα.

Μαρία Κανελλή - Παπανικολάου

[υπουργική απόφαση]

Απάντηση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στη Γαμιαία σχετικά με το θέμα της Συνταξιοδότησης λόγω Σχιζοφρένειας κατόπιν ενεργειών του Σ.Ο.Ψ.Υ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜ. ΚΟΙΝ. ΑΣΦ/ΣΕΩΝ
Δ/ΝΣΗ : ΚΥΡΙΑ ΑΣΦ/ΣΗ ΜΙΣΘΩΤΩΝ

ΤΑΧ. Δ/ΝΣΗ: Σιαδίου 39
ΤΑΧ. ΚΩΔΙΚΑΣ. 101 10
Πληροφορίες: Βασ. Κουλούρης
Τηλ. : 3368125

Αθήνα 7-12-2005
Αρ. Πρωτ. Φ80000/27852/2034

ΠΡΟΣ: LIGA ROMANA SAMATATEMINITALA

Sos. Mihai Bravu Nr. 90-96
Bl. Δ17, Sc. 4, Et. 8, 149
Sector 2 -BUCURESTI
ROMANIA
E-mail: aware.so@o2.ie

ΘΕΜΑ: Συνταξιοδότηση λόγω σχιζοφρένειας

Απαντώντας στην αναφορά σας και σχετικά με το ως άνω αναφερόμενο θέμα σας γνωρίζουμε τα ακόλουθα:

1. Σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις δικαιούχοι – εκτός του επιζώντος συζύγου- της σύνταξης λόγω θανάτου των γονέων τους είναι τα ανάπηρα τέκνα, εφόσον η αναπηρία τους επήλθε πριν από τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους ή κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές και μέχρι τη συμπλήρωση του 24ου έτους της ηλικίας τους. Η διάταξη αυτή είναι γενική υπό την έννοια ότι δεν αφορά μόνο τη σχιζοφρένεια αλλά όλες τις ασθένειες ψυχικές ή σωματικές, που κατά την κρίση των αρμόδιων Υγειονομικών Επιτροπών καθιστούν τα άτομα αυτά ανάπηρα.

Επιπλέον, με την παρ. 5α του άρθρου 5 του ν.3232/2004 χορηγήθηκε η δυνατότητα να λάβουν τη σύνταξη του γονέα τους παιδιά ορφανά και από τους δύο γονείς που πάσχουν από νοσηρή υστέρηση ή αυτισμό ή από πολλαπλές βαριές αναπηρίες ή από χρόνιες ψυχικές διαταραχές που επιφέρουν ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω. Τα παραπάνω έχουν εφαρμογή στην περίπτωση που οι ως άνω αναπηρίες έχουν επέλθει πριν από τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας ή του 24ου σε περίπτωση σπουδών σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές.

2. Για την περίπτωση που η σχιζοφρένεια, όπως και κάθε άλλη ασθένεια, εμφανιστεί μετά το 18ο ή το 24ο έτος της ηλικίας – που είναι το πιθανότερο σύμφωνα με την αναφορά σας- η Κοινωνική Ασφάλιση δίνει τη δυνατότητα στον ασθενή να ζητήσει σύνταξη λόγω αναπηρίας με την προϋπόθεση συμπλήρωσης ορισμένου αριθμού ημερών ασφάλισης. Η προϋπόθεση αυτή είναι δυνατό να πληρωθεί καθώς μετά το 18ο ή το 24ο έτος της ηλικίας, το άτομο κατά κανόνα εντάσσεται στην αγορά εργασίας και, συνεπώς υπάγεται υποχρεωτικά στην κοινωνική ασφάλιση.

Ειδικότερα, για να δικαιωθεί ο ασφαλισμένος του ΙΚΑ σύνταξη λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο χρειάζεται να πληρεί μια από τις παρακάτω προϋποθέσεις:

α) 4.500 ημέρες ασφάλισης ή
β) 10.000 ημέρες ασφάλισης ή
γ) 1500 ημέρες ασφάλισης από τις οποίες 600 τουλάχιστον τα 5 τελευταία έτη πριν από εκείνο που κατέστη ανάπηρος ο ασφαλισμένος.
δ) 300 ημέρες ασφάλισης για όσους δεν έχουν συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας. Οι ημέρες αυτές αυξάνονται προοδευτικά σε 4.500 με προσθήκη 120 Η.Ε. για κάθε έτος μετά το 21ο. Από τις ημέρες αυτές, οι 300 πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί τα 5 τελευταία έτη από εκείνο που κατέστη ανάπηρος ο ασφαλισμένος.

Εκτός βέβαια των ανωτέρω χρονικών προϋποθέσεων απαιτείται να κριθεί ανάπηρος από τις Α'θμίες και Β'θμίες Υγειονομικές Επιτροπές του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ.

Οι παραπάνω προϋποθέσεις είναι γενικές, ισχύουν για όλους τους ασφαλισμένους του Ιδρύματος και καμία παρέκκλιση απ' αυτές δεν είναι δυνατή.

3. Από τα παραπάνω καθίσταται φανερό ότι η Ελληνική Πολιτεία δια του θεσμού της Κοινωνικής Ασφάλισης καλύπτει ασφαλιστικά κάθε περίπτωση αναπηρίας και ασθένειας είτε αυτή εμφανίζεται πριν το 24ο έτος είτε μετά, πάντοτε βέβαια υπό την πλήρωση των προϋποθέσεων που θέτει η ισχύουσα νομοθεσία.

Εσωτ. Διανομή :
1. Γραφείο κ. Υπουργού
(3623/3-11-2005)
2. Γραφείο κ. Υφυπουργού
3. Γραφείο κ. Γεν. Γραμματέα
4. Γραφείο κ. Γεν. Δ/ντριας ΚΑΜ
5. Δ/νση ΚΑΜ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Δ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Παρατηρήσεις και σχόλια επί του υπ' αριθ.Φ.80.000/27852 – 2034/7.12.2005 εγγράφου Υπουργείου Απασχόλησης σχετικό με τη συνταξιοδότηση λόγω σχιζοφρένειας.

Επί παρ. 1 ως άνω εγγράφου

1. Κατ' αρχήν η χρόνια ψυχική νόσος μπορεί να εκδηλωθεί σε οποιανδήποτε ηλικία και κατά συνέπεια ο περιορισμός στην ηλικία εκδήλωσης της νόσου (18ο έτος ή 24ο έτος) είναι αυθαίρετος και αντίθετος με τα πορίσματα της σύγχρονης Ψυχιατρικής Επιστήμης.

Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η ψυχική διαταραχή και ειδικότερα η σχιζοφρένεια που αποτελεί την πλέον σοβαρή αλλά και πιο συχνή ψυχοσωματικού τύπου διαταραχή, έχει ως συνέπεια την μη έγκαιρη διάγνωση της νόσου, (τούτο αναφέρεται και σε σχετική γνωμοδότηση, δύο καθηγητών Ψυχιατρικής).

2. Το ποσοστό αναπηρίας του 80% και άνω το πρώτον θεσπίσθηκε με το Ν.3232/04 (ΑΡΘΡΟ 5 ΠΑΡ. 5^ο). Ο κανονισμός εκτίμησης του βαθμού αναπηρίας που εξεδόθη το 1993 (ισχύει για το ΙΚΑ) προβλέπει τις περιπτώσεις ενδογενών ψυχώσεων (διάφορες μορφές σχιζοφρένειας) πλην όμως οι Υγειονομικές Επιτροπές χορηγούν συνήθως ποσοστό αναπηρίας 67% και ουχί 80%. Κατά τη γνώμη μου η ιδιαιτερότητα αυτή που εξαιρεί από το δικαίωμα σύνταξης το μεγαλύτερο ποσοστό των ψυχικά ασθενών, κρίνεται άδικη και εισάγει δυσμενή διάκριση εις βάρος των, ενώ παράλληλα συγκρούεται και με τη Συνταγματική Αρχή της ισότητας. Επί του θέματος, όταν προμηνών συνεζητήθησαν εις το Υπουργείο Απασχόλησης αιτήματα ΑΜΕΑ που αφορούν συνταξιοδοτικά θέματα, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (ΠΟΣΟΨΥ) ζήτησε την τροποποίηση του άρθρου 5 παρ. 5 του Ν.3232/04 προκειμένου :

Α) να μειωθεί το ποσοστό αναπηρίας από 80% σε 67% και

Β) να αποσυνδεθεί η συνταξιοδοτική προστασία των τέκνων από την ηλικία που εμφανίστηκε η ψυχική νόσος.
–Ευρισκόμεθα εν αναμονή απαντήσεως.

3. Είναι γνωστό ότι τα διάφορα Ασφαλιστικά Ταμεία και το Δημόσιο (ΙΚΑ, ΔΕΗ, ΟΓΑ, ΟΤΕ, ΤΣΑΥ, ΤΣΜΕΔΕ κλη) απαιτούν διαφορετικές προϋποθέσεις συνταξιοδοτικής προστασίας (αγαμίας, ένδειας, ανικανότητας για βιοποριστικό επάγγελμα) - Λόγου χάριν ενώ σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 5 του Ν.3232/04 προβλέπεται στο μέλλον η μεταβίβαση ολοκλήρου του ποσού σύνταξης του θανόντα συνταξιούχου γονέα στα ανίκανα τέκνα, για το ΤΣΜΕΔΕ ορίζεται η μεταβίβαση του 75% της συντάξεως του θανόντος (έγγραφο του, υπ' αριθ. 41465/159/2005). Για το Δημόσιο το ποσόν της συντάξεως για τέκνα με αναπηρία 50% και άνω είναι τα 7/10 της συντάξεως του θανόντα χωρίς προϋποθέσεις (Ν.3408/05 άρθρο 3 παρ.4^ο).

Επί παρ. 2 εγγράφου του Υπουργείου Απασχόλησης

4. Είναι πολύ σπάνιες οι περιπτώσεις ατόμων που πάσχουν από σχιζοφρένεια να εργάζονται και να είναι ασφαλισμένοι, με αποτέλεσμα η επαγγελματιστοποίηση των ατόμων αυτών και η τεκμηρίωση του συνταξιοδοτικού τους δικαιώματος, να αποτελεί εξαίρεση και όχι τον κανόνα. Είναι προφανές ότι οι αναφερόμενες περιπτώσεις προς λήπην συντάξεως δεν αφορούν τους ψυχικά ασθενείς αλλά μόνον τους πάσχοντες από κοινή νόσο – ή άλλη αναπηρία.

Τέλος οι αναφερόμενες στο ανωτέρω έγγραφο περιπτώσεις αφορούν μόνο το ΙΚΑ.

Γ. Κυπριώτης
Επίτιμος Πρόεδρος ΠΟΣΟΨΥ

Ένα σύντομο οδοιπορικό στην Αθήνα και επίσκεψη στο ΨΝΑ Αττικής Δρομοκαΐτειο

Σάββατο 22 Οκτωβρίου το πρωί 75 αντιπρόσωποι της EUFAMI, από χώρες μέλη της με αφορμή το Συνέδριο που διεξήχθη στη Βούλα στις 21, 22, 23 Οκτωβρίου υπό την αιγίδα του Σ.Ο.Ψ.Υ., περιηγήθηκαν την Ελληνική πρωτεύουσα με «ξεναγούς» και διοργανωτές του μικρού αυτού οδοιπορικού μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Τελικός προορισμός της ξενάγησης η επίσκεψη στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής Δρομοκαΐτειο.

Η φιλοξενία άψογη, ο κ. Σχινάς Διοικητής του Νοσοκομείου, ο κ. Παπαδογιαννάκης Finance Manager και η κ. Ζερβού Τομεάρχης Νοσηλευτικής, μας υποδέχτηκαν, μας ενημέρωσαν και μας ξενάγησαν.

Ο κ. Σχινάς μίλησε εκτενώς για την προσπάθεια που γίνεται για την Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση για την προσπάθεια αναβάθμισης της ποιότητας ζωής των ψυχικά ασθενών και για τα μέχρι τώρα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών.

Οι καλεσμένοι μας επισκέφτηκαν θαλάμους με ασθενείς, τα εργαστήρια ζωγραφικής και εργοθεραπείας μίλησαν μαζί τους, περιηγήθηκαν τους χώρους του ΨΝΑ και καταλήξαμε όλοι μαζί στο μικρό αηλιά γεμάτο συγκινητικές μαρτυρίες Μουσείο του Δρομοκαΐτειου.

Ο χώρος μικρός αηλιά ζεστός και φιλόξενος. Υπάλληλοι και ασθενείς με πολύ μεράκι έχουν συλλέξει έργα ασθενών, παλιά φάρμακα, προσωπικά αντικείμενα, ιατρικά εργαλεία και ό,τι έχει να κάνει με τη διαβίωση, τη νοσηλεία, τη θεραπεία και την ανάδειξη δημιουργημά-

των των ασθενών κατά τη διάρκεια της παραμονής και της νοσηλείας τους.

Στη συνέχεια αποφασίστηκε η συνεργασία του φορέα μας και του ΨΝΑ σε ό,τι αφορά την υποστήριξη των οικογενειών που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ψυχικής νόσου.

Πιστεύουμε ότι είναι ένα θετικό βήμα για ανταλλαγή προτάσεων, απόψεων και στήριξης της οικογένειας που έχει μέλος της άτομο με ψυχική νόσο και που έχει τόσο ανάγκη για συμπαράσταση και απόκτηση γνώσης σχετικά με τη νόσο και την αντιμετώπισή της.

Μαρία Κανελλή - Παπανικολάου

Η στάση της κοινωνίας απέναντι στα άτομα με ψυχικές ασθένειες είναι "κλείστε τους μέσα - για πάντα πετάξτε το κλειδί". Το κοινωνικό στίγμα πρέπει να αντιμετωπιστεί.

zero στίγμα

Η Εκστρατεία της EUFAMI zeroστίγμα αναποδοκίζει, σε όλη την Ευρώπη, με σκοπό την αλλαγή των επιπέδων και της συμπεριφοράς του κένου απέναντι στο άτομο με ψυχική νόσο (ψυχική υγεία), αλλά και την ανακάλυψη της προσιτότητας της γνώσης και του φόβου με την υποδοχή, τη γνώση και την κατανόηση.

zero προκατάληψη

Περίπου το 50% των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης και παρενόχλησης.

zero άγνοια

Μπορεί να περάσουν έως και 18 μήνες για να λάβει κάποιος που εμφανίζει συμπτώματα ψυχικής ασθένειας την περίθαλψη που απαιτείται.

zero φόβος

Το 60% των νέων παραδέχεται ότι έχει κακοποιήσει φροστικά άτομα με ψυχικές ασθένειες.

EUFAMI Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Συναδέλφων Οικογενειών Ατόμων με Ψυχικές Ασθένειες

SOPSI Panhellenic Association of Families for Mental Health
sopsi@ath.forthnet.gr
www.isatronet.gr/nimata/nimata.html

Με απόλυτη επιτυχία στέφθηκε η διοργάνωση του συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (EUFAMI) που διεξήχθη στην Ελλάδα σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα του Δήμου Βούλας και διήρκεσε από τις 20 μέχρι τις 22 Οκτωβρίου. Εκτός από την άρτια οργάνωση, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της συνδιάσκεψης ήταν η τεράστια ανταπόκριση των εμπλεκόμενων μερών καθώς συμμετείχαν 120 αντιπρόσωποι από 80 χώρες, το υψηλό επιστημονικό επίπεδο των ερευνών που παρουσιάστηκαν αλληλά και το εγκάρδιο κλίμα που κυριάρχησε.

Τις εργασίες του συνεδρίου άνοιξε η πρόεδρος της EUFAMI κ. Inger Nilsson (Σουηδία) καλωσορίζοντας το Διοικητικό Συμβούλιο του Οργανισμού, τα μέλη του και τους διαπιστευμένους επισκέπτες, εκφράζοντας ταυτόχρονα την ευγνωμοσύνη της προς το Σύλλογο Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία που έδωσε την δυνατότητα για την άρτια υλοποίηση της συνάντησης και συνάμα τη μεγάλη ικανοποίησή της για τη θερμή υποδοχή που της επιφυλάχτηκε.

Έπειτα υποδέχθηκε στο βήμα τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Αναπήρων (E.D.F. δηλαδή European Disability Forum) και μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κ. Ι Βαρδακαστάνη ο οποίος δήλωσε ότι η συμμετοχή του στο συνέδριο αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για αυτόν και έπλεξε το εγκώμιο του προέδρου του Σ.Ο.Ψ.Υ. κ. Π.Ανδρόνικου για την συνεισφορά του στο χώρο της Ψυχικής Υγείας.

Υστερα ανέλυσε την δράση της E.D.F., ενός οργανισμού που αγωνίζεται για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αναπήρων ανά την Ευρώπη, την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη δημιουργία ίσων ευκαιριών στα πλαίσια της οποίας συνεργάζεται με εθνικούς και ευρωπαϊκούς φορείς.

Ο κ. Βαρδακαστάνης ευχαρίστωσε ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα της προέδρου της EUFAMI για μία πιο στενή συνεργασία μεταξύ των δύο μερών, ώστε να εισακουστούν τα αιτήματα των ψυχικά πασχόντων και να προωθηθούν οι κατάλληλες λύσεις, που δυστυχώς χρονίζουν.

Εν συνεχεία το λόγο πήρε ο Αντιδήμαρχος Βούλας κ. Γ. Σταμπέλος, ο οποίος με γραπτή δήλωσή του θέλησε να

καλωσορίσει την EUFAMI στην πόλη και να ευχηθεί κάθε επιτυχία στο συνέδριο, μεταφέροντας ταυτόχρονα τη λύπη του Δημάρχου που δεν κατέστη δυνατόν να παρευρεθεί λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων. Επιπρόσθετα, τόνισε τη σημασία του παράγοντα οικογένεια, ιδιαίτερα όσο αναφορά τους ψυχικά ασθενείς, καθώς αυτή είναι που γνωρίζει το πρόβλημα και κινητοποιεί την κοινή γνώμη, η οποία με τη σειρά της ασκεί πίεση στην εκάστοτε κυβέρνηση. Τέλος, ευχήθηκε τα συμπεράσματα του συνεδρίου να βοηθήσουν, ώστε να χυθεί άπλητο φως στο πρόβλημα αυτό και να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία.

Το μεγαλύτερο μέρος της πρώτης ημέρας των εργασιών του συνεδρίου αναλήφθηκε στον οικονομικό απολογισμό της προηγούμενης διετίας για την EUFAMI, όπως επίσης και στον καταρτισμό του προϋπολογισμού της επόμενης διετίας ο οποίος εγκρίθηκε από τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του οργανισμού. Επίσης, αποφασίστηκε ομόφωνα η είσοδος δύο νέων οργανώσεων, από την Λιθουανία και την Τσεχοσλοβακία, ενώ η οργάνωση της Μάλτας αποφασίστηκε να γίνει τακτικό μέλος, ομάδα που καταδεικνύει τη διαρκή επαγρύπνηση της Ομοσπονδίας, ως προς τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων της, αλληλά και το πόσο αποτελεσματική δύναται να αποδειχθεί η συνεργασία με τόσες χώρες.

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης ημέρας των συναντήσεων την παράσταση έκλειψε η επίσκεψη των μελών της EUFAMI στο Δρομοκαΐτειο Νοσοκομείο Αθηνών, γεγονός που αναλύεται σε σχετικό άρθρο, και συνάμα η παρουσίαση της επιστημονικής έρευνας από την κ. Χ. Γραμανδάνη που εξετάζει τον τρόπο αντιμετώπισης των ψυχικά ασθενών από μαθητές των ελληνικών σχολείων, τα συμπεράσματα της οποίας ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά και μας γέμισαν ελπίδα για το μέλλον.

Το βράδυ της ίδιας ημέρας ακολούθησε δείπνο σε ταβέρνα της Βούλας όπου παραβρέθηκαν όλοι όσοι παρακολούθησαν το συνέδριο. Χοροί και τραγούδια κατέκλυζαν την ατμόσφαιρα δημιουργώντας έτσι ένα πολύ εγκάρδιο κλίμα, με τους φιλοξενούμενους να αποκομίζουν τις καλύτερες δυνατές εντυπώσεις από την διαμονή τους στη χώρα μας.

Τυπικά ο κύκλος του συνεδρίου έκλεισε με νέα συνάντηση των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της EUFAMI η οποία έγινε κεκλεισμένων των θυρών και είχε καθαρά απολογιστικό χαρακτήρα.

Η επιτυχής διεκπεραίωση των εργασιών του συνεδρίου, ο πρωταγωνιστικός ρόλος που διαθέτει ο Σ.Ο.Ψ.Υ. αλληλά και οι δυνατές συνεργασίες που οικοδομούνται με όλους τους ισχυρούς αρμόδιους φορείς αποτελούν εξέγγρα για την ορθότερη και κυρίως αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων των ψυχικά πασχόντων στο άμεσο μέλλον.

Δημήτρης Ποδημενάς

ΜΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΙΑΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ

Η σχιζοφρένεια ακόμα και σήμερα – παρά την εκρηκτική πρόοδο της επιστήμης – παραμένει μια νόσος αινιγματική και μυστηριώδης. Οι γενεσιουργές αιτίες που την προκαλούν δεν έχουν πλήρως αποκρυπτογραφηθεί και κατανοηθεί. Στις μέρες μας, η επικρατέστερη άποψη θεωρεί την σχιζοφρένεια ως μια σύμπλοκη διαταραχή που προκύπτει από την αλληλεπίδραση βιο-

λογικών συντελεστών, ψυχολογικών καταπονήσεων και κοινωνικών παραγόντων. Η σύγχρονη θεραπευτική προσέγγιση, επομένως, η οποία ρυμουλκείται και καθοδηγείται από την πολυδιάστατη «αιτιολογία της», είναι αυτή που συνδυάζει και απαρτιώνει τις βιολογικές θεραπείες (φάρμακα) με τις ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις.

Τα φάρμακα αποτελούν αναμφίβολα, την κύρια θεραπευτική οδό, όπως όμως έχουν καταδείξει και κατοχυρώσει πολυάριθμες μελέτες, ο στόχος των θεραπευτικών παρεμβάσεων - η λειτουργική επάρκεια και αυτονομία των ασθενών και κοινωνική επανένταξή τους - ευοδώνεται και ανεφοδιάζεται όταν συνδυάζεται και συμπληρώνεται η φαρμακοθεραπεία με τις ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις.

Δεσπόζουσα θέση στην φαρέτρα των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων κατέχουν οι ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις στις οικογένειες των πασχόντων.

Το βάρος που επάγει η φροντίδα του ασθενούς και μετακυλιέται στους κόλπους της οικογένειας είναι μεγάλο. Πολλές φορές τα μέλη της οικογένειας κατακλύζονται από θυμό, άγχος, θλίψη και ενοχές. Συχνά καταλαλούν, μέμφονται, στηλιτεύουν τον ασθενή, ερίζοντας μαζί του, άλλες φορές υπερεμπλέκονται παρεμβαίνοντας σε κάθε πτυχή της ζωής του. Η ενδοοικογενειακή ατμόσφαιρα και η επικοινωνία διαταράσσονται. Οι οικογένειες δυσκολεύονται στην επίλυση των καθημερινών προβλημάτων και των προβλημάτων που απορρέουν από τη νόσο, αποφεύγουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και απομονώνονται.

Οι παρατηρήσεις αυτές που προέκυψαν από καλά μεθοδευμένες έρευνες, συνεξευγμένες με την διαπίστωση ότι η ενεργός συμμετοχή της οικογένειας στην θεραπευτική διαδικασία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην πορεία και την έκβαση της νόσου, οδήγησαν στην επινόηση και εφαρμογή των ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων στις οικογένειες των ασθενών.

Οι ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις παρέχοντας ενημέρωση για τη νόσο και τις σύγχρονες θεραπείες, εκπαίδευση για την απόκτηση δεξιοτήτων αντιμετώπισης του stress, βελτίωσης της επικοινωνίας και αποτελεσματικής επίλυσης των προβλημάτων και υποστήριξη για την αντιμετώπιση του κοινωνικού στίγματος και της απομόνωσης, αποσκοπούν:

- στην τροποποίηση και ανασκευή των στερεοτύπων και

των μύθων που στοιχειώνουν τις ψυχικές νόσους

- στην μετάδοση έγκυρων γνώσεων για την αιτιολογία, την θεραπεία, την πορεία και την πρόγνωση της σχιζοφρένειας
- στην μείωση των μη ρεαλιστικών προσδοκιών για πλήρη θεραπεία και ταχεία επάνοδο στο προνοσηρό επίπεδο λειτουργικότητας
- στην επίτευξη «συμμόρφωσης» στην φαρμακευτική αγωγή και συνεργασίας στην συνεκτική, ολοκληρωμένη, θεραπευτική παρέμβαση
- στην ενίσχυση της αυτό-αντιμέτωπισης, της δυνατότητας δηλαδή να συμμετέχει ο ασθενής και η οικογένειά του ενεργητικά στην αντιμετώπιση της νόσου.

Υπάρχουν πολλά μοντέλα εφαρμογής της ψυχοεκπαιδευτικής προσέγγισης σε ποικίλα ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα που διαφοροποιούνται και διακρίνονται ανάλογα με την συμμετοχή ή μη του ασθενούς και τον ομαδικό ή μεμονωμένο χαρακτήρα τους, όπως οι ομάδες συγγενών, ομάδες συγγενών και παράλληλες ομάδες ασθενών, ομάδες πολλαπλών οικογενειών, προγράμματα παρέμβασης σε μεμονωμένες οικογένειες με την συμμετοχή του ασθενούς κ.α.

Οι πρώτες ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις σε πολλαπλές οικογένειες (ομαδικού χαρακτήρα) έγιναν από την Επίκουρη Καθηγήτρια Ψυχιατρικής κα Μαρίνα Οικονόμου το 1992 στο Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής του Βύρωνα. Από το 1995 –με πρωτοβουλία της κας Οικονόμου-ενεταχθήσαν στις πολυσχιδείς δραστηριότητες του Σ.Ο.Ψ.Υ. και πραγματοποιούνταν από την κα Οικονόμου με την επικουρία της ψυχολόγου κας Αλεξάνδρας Πάλλη.

Στις γραμμές που ακολουθούν θα προσπαθήσω να ανασυστήσω τον κύκλο ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης σε οικογένειες που υλοποιήθηκε στα γραφεία του Σ.Ο.Ψ.Υ., τον Μάρτιο ενεστώτος έτους από τον υπογράφο και την ψυχολόγο κα Χριστίνα Γραμανδάνη.

Η ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση –οιστηρητατούμενη από το μοντέλο του Ian R.H. Falloon, όπως παρουσιάζεται στον Ελληναδικό χώρο από την κα Οικονόμου-εφαρμόστηκε σε 23 μέλη οικογενειών (γονείς, αδέρφια, παιδιά, θείοι) και σπονδυλώθηκε σε τέσσερις συνεδρίες, που η καθεμιά διήρκεσε τρεις ώρες.

Στην πρώτη συνεδρία (1/3/2005), αφητηριακά, χορηγήθηκε στα μέλη της ομάδας ερωτηματολόγιο για να καταγραφούν και να αποτυπωθούν οι γνώσεις τους περί την σχιζοφρένεια.

Το ερωτηματολόγιο περιείχε λήμματα που διερευνούσαν τις γνώσεις για τα αίτια, την επιδημιολογία, τα συμπτώματα και τις θεραπευτικές παρεμβάσεις που προτείνονται στην σχιζοφρένεια.

Ακολουθώντας, για να σμιλευτεί η ταυτότητα και η φυσιογνωμία της ομάδας, να υφανθεί συνεκτικός ιστός και να παραχθούν δίαυλοι επικοινωνίας τα μέλη «συστήθη-

καν». Σκιαγράφησαν –κωδικοποιημένα– δηλαδή το «πρόβλημα» που τους κατατρέπει και συνιστά την αιτία προσελεύσεως και συμμετοχής στην ομάδα. Κατόπιν, συνεγείροντας και επιστρατεύοντας έγκυρες και επιστημονικά τεκμηριωμένες απόψεις ανασκευάσαμε και τροποποιήσαμε τους μύθους και τις προκαταλήψεις που στοιχειώνουν την νόσο, παραμορφώνοντας το πρόσωπό της. Οι μύθοι και οι προκαταλήψεις που γεννά η άγνοια, δημιουργούν στερεότυπα, τα στερεότυπα επάγουν διακρίσεις και οι διακρίσεις ανεφοδιάζουν το κοινωνικό στίγμα που σχετίζεται και συνοδεύει την σχιζοφρένεια. Η πρώτη συνεδρία ολοκληρώθηκε με την αναφορά στην επιδημιολογία της διαταραχής. Στη συχνότητα δηλαδή με την οποία εμφανίζεται, την ηλικία που εισβάλλει, τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα δύο φύλα κλπ.

Η αιτιολογία της σχιζοφρένειας δεν έχει πλήρως διευκρινιστεί και οι παθογενετικοί μηχανισμοί που την προκαλούν δεν έχουν ακόμα κατανοηθεί. Οι πλέον σύγχρονες απόψεις θεωρούν την σχιζοφρένεια ως μία συμπλοκή διαταραχή που εκλύεται από την αλληλεπίδραση βιο-ψυχο-κοινωνικών παραγόντων. Σ' αυτούς τους παράγοντες, αναφερθήκαμε στην δεύτερη συνεδρία (16/3/2005) εστιάζοντας στον ρόλο της κληρονομικότητας και την ευπάθεια, ευαισθητότητα που επάγει, κατηγοριοποιώντας τους παράγοντες κινδύνου σ' αυτούς που επιδρούν πρώιμα (προ και περιγεννητικές επιπλοκές, τόπος και εποχή γέννησης) και στους παράγοντες με όψιμη επίδραση (μετανάστευση, χρήση ουσιών, ψυχοτραυματικά γεγονότα ζωής). Ακολούθως όπως ο πληθός κελεύει, μεταφερθήκαμε στα συμπτώματα της νόσου, διακρίνοντας τα σε δύο μεγάλες κατηγορίες τα θορυβώδη και ευδιάκριτα «θετικά» (παραληρητικές ιδέες, ψευδαισθήσεις, αποργανωμένη συμπεριφορά) και τα ύπουλα, διαβρωτικά «αρνητικά» (έκπτωση του συναισθήματος, ατροφία της βούλησης, κοινωνική απόσυρση κλπ.).

Η τρίτη συνεδρία (23/3/2005) εκκινεί από την πορεία της νόσου, πραγματεύεται την έκβασή της στο άνυσμα του χρόνου και εκβάλλει στις υποτροπές.

Συγκεκριμένα: περιγράψαμε τα πρόδρομα συμπτώματα της νόσου, τα συμπτώματα που δεσπόζουν και προεξάρχουν σε κάθε φάση (άλλοτε διαφεντεύουν τα θετικά και άλλοτε κατισχύουν τα αρνητικά), τα προειδοποιητικά σημάδια των υποτροπών και τις δυνατότητες ελέγχου του ελλοχεύοντος αυτού κινδύνου. Τέλος, παρουσιάστηκαν στοιχεία για την μακροχρόνια έκβαση της νόσου.

Με την έναρξη της τέταρτης συνεδρίας, η κα Γραμανδάνη, αναφέρθηκε στις συμπληρωματικές, στην φαρμακοθεραπεία ψυχολογικές θεραπείες και ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις, επικεντρώνοντας και αναλύοντας την συμπεριφορική θεραπεία οικογένειας. Παρακάμπτοντας την λογική ανακολουθία που τελέσθη για να εξοικονομηθεί χρόνος, οι συνεδρίες περατώθηκαν - και το πάντα ζωηρό ενδιαφέρον πυρακτώθηκε - με την παρουσίαση των φαρμακευτικών παρεμβάσεων.

Τα «όπλα» που περιέχει η θεραπευτική φαρέτρα των γιατρών κατηγοριοποιούνται στα αντιψυχωσικά πρώτης

γενιάς ή κλασσικά (αλοπεριδόλη, χλωροπρομαζίνη, τριφθοριοπεραζίνη, πιμοζίδη, θειοριδαζίνη, ζουκλόπενθιζόλη κλπ.) και στα αντιψυχωσικά δεύτερης γενιάς ή άτυπα (αμισουλπρίδη, αριπιπραζόλη, ζιπραζδόνη, κλοζαπίνη, κουεπιαπίνη, ολανζαπίνη, ρισπεριδόνη). Σκιαγραφώντας το προφίλ των άτυπων αναδύθηκαν και τα πλεονεκτήματά τους έναντι των κλασσικών αντιψυχωσικών. Στη συνέχεια εκφέρθηκαν οι συνηθέστερες, συχνότερες ανεπιθύμητες ενέργειες τους και προτάθηκαν τρόποι για την αντιμετώπισή τους. Ακολούθως, τόνισθηκε η αναγκαιότητα για τη συστηματική ανελλιπή λήψη τους (συμμόρφωση) και οι κίνδυνοι που απορρέουν από την αυθαίρετη – χωρίς την συναίνεση του θεράποντος ιατρού – διακοπή ή από την διαλείπουσα (άτακτη) λήψη τους (τετραπλασιάζεται ο κίνδυνος για υποτροπή). Τέλος, το ενδιαφέρον ρυμουλκήθηκε στην χρήση ψυχοδραστικών και εξαρτητικών ουσιών (χασίς, ηρωίνη, κοκαΐνη κλπ.) και τις παρακρούσεις που την συνοδεύουν (οκταπλασιάζεται ο κίνδυνος για να εισβάλλει σχιζοφρένεια σε ευάλωτα άτομα, επάγουν ψυχωσικά επεισόδια, πυροδοτούν υποτροπές και υπονομεύουν την συμμόρφωση).

Ακροτελεύτια, για να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης, επαναχορηγήθηκε και συμπληρώθηκε το ερωτηματολόγιο που διενεμήθη αρχικά.

Καθώς τακτοποιούσα τις σκέψεις μου, για να σύρω τις τελευταίες γραμμές κάτι μέσα μου αναδύτηκε και αντάριασε. Για αυτό, είμαι βέβαιος ότι ο ευμενής αναγνώστης θα μου επιτρέψει αυτή τη μικρή παρεκτροπή και τις ηλυρικές, πομπώδεις αποχρώσεις που την καρυκεύουν. Εσείς άλλωστε, γνωρίζετε καλύτερα από όλους μας, ότι τα συναισθήματα δύσκολα πωματίζονται και τιθασεύονται. Επειδή «οι λήξεις πρέπει να καρφώνονται σαν πρόκες για να μην τις παίρνει ο άνεμος» εξηγούμαι:

Οι συνεδρίες αυτές, υπήρξαν για τον γράφοντα αποκαλυπτικές και ιαματικές. Αποκαλυπτικές για το ενδιαφέρον που επέδειξαν τα μέλη των οικογενειών, την «αλληλεγγύη» με την οποία ρουφούσαν το καινούργιο και τις εύστοχες, διεισδυτικές παρεμβάσεις τους που γονιμοποιούσαν τον διάλογο, πηλατίνοντας τον χρόνο. Ιαματικές, γιατί στα καταπονημένα πρόσωπα κούρνιαζε και τα καταύγαζε ένα βλέμμα γεμάτο εγκάρτηση, αξιοπρέπεια και ελπίδα. Στο βλέμμα αυτό, το νηπενθές, γαντζώθηκα για να σπάσω το κέλυφος μου και να συγχρονίσω την ανάσα μου, μ' ανθρώπους που καθημερινά παλεύουν, κάπου-κάπου απογοστεύονται, ποτέ δεν στερεύουν και πάντα συνεγείρουν τα αποθέματά τους εξακτινώνοντας αγάπη. Ευχαριστώ τα μέλη των οικογενειών που συμμετείχαν στις ομάδες, την κα Γραμανδάνη για την εύρυθμη συνεργασία μας και τον Σ.Ο.Ψ.Υ. που μου προσέφερε την δυνατότητα να προσποριστώ αυτή την εμπειρία που σαν τιμαλφές ακριβό θα φυλάω στο σεντούκι μου.

Δημήτριος Κολλοστούμης
Ψυχίατρος

ΚΑΡΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Το νέο σύστημα ταξινόμησης και αξιολόγησης της αναπηρίας

Στις 27-11-05 πραγματοποιήθηκε στο Ζάππειο Συνδιάσκεψη από το Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης – Ι.Κ.Π.Α. και την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρίες – Ε.Σ.Α.Ε.Α., με θέμα: «Κάρτα Λειτουργικότητας, το Νέο Σύστημα Ταξινόμησης και Αξιολόγησης της Αναπηρίας».

Στη Συνδιάσκεψη μετείχαν εκπρόσωποι Υπουργείων, κομμάτων, της Ε.Σ.Α.Ε.Α., των Ομοσπονδιών Ατόμων με Αναπηρίες, της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Γονέων και Κηδεμόνων Ατόμων με Αναπηρίες – Π.Ο.Σ.Γ.Κ.Α.Μ.Ε.Α., καθώς και η επιστημονική ομάδα που έχει καταρτίσει το Σχέδιο. Την «Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία» εκπροσώπησε η Πρόεδρος της κα Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου.

Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοιν. Προστασίας εκπροσώπησε ο ίδιος ο Υπουργός κ. Π. Παναγιωτόπουλος και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ο Υφυπουργός κ. Γ. Κωνσταντόπουλος, οι οποίοι εισηγήθηκαν το θέμα και διαβεβαίωσαν ότι το νέο σύστημα θα έχει δομή που θα σέβεται τους πολίτες με αναπηρία και τις οικογένειές τους, θα έχει την αποδοχή των ενδιαφερομένων και θα οριστικοποιηθεί μέσα από τον Διάλογο.

Απ' όλους τους εκπροσώπους Υπουργείων και Ομοσπονδιών έγιναν τοποθετήσεις και προτάσεις για βελτίωση του προτεινομένου σχεδίου.

Σημειώνουμε τις ομιλίες του κ. Ε. Τριανταφύλλου, Προέδρου του Ι.Κ.Π.Α., που παρουσίασε το σχέδιο εφαρμογής της Κάρτας, του κ. Ι. Βαρδακαστάνη, Προέδρου της Ε.Σ.Α.Ε.Α., που τόνισε ότι τίποτα δεν μπορεί να γίνεται για τα άτομα με αναπηρίες χωρίς τα άτομα με αναπηρίες, της Βουλευτού Επικρατείας κας Ε. Μπερνιδάκη, Προέδρου της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής για τα Άτομα με Αναπηρίες, καθώς και των καθηγητών κ. Β. Μαυρέα, Ψυχιατρικής, κ. Α. Ρόμπου, Νευρολογίας, ως υπευθύνων της Επιστημονικής Ομάδας, που εργάστηκε για τον σχεδιασμό.

Από τις συζητήσεις και τοποθετήσεις αναφέρουμε τις κυριώτερες:

- **Η έναρξη της διαδικασίας για την έκδοση της κάρτας θα γίνεται από τα Κ.Ε.Π. με μια απλή αίτηση. Το σύστημα υπόσχεται να είναι ελάχιστο γραφειοκρατικό, με τη μικρότερη κατά το δυνατόν ταλαιπωρία για τους εξυπηρετούμενους.**
- **Η αξιολόγηση της αναπηρίας θα βασίζεται σε σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, βάσει του I.C.F., οδηγού του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας – Π.Ο.Υ., για την Ταξινόμηση των Αναπηριών.**

- **Η αξιολόγηση θα γίνεται από επιτροπή, από εξειδικευμένους επιστήμονες, βάσει ιατρικής έκθεσης που θα εκδίδεται από Δημόσιο Νοσοκομείο ή και από ιδιώτη γιατρό.**
- **Θα προβλέπεται κατ' οίκον αξιολόγηση όπου υπάρχει ανάγκη (άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες σε απομακρυσμένες περιοχές, άτομα με σοβαρή ψυχική νόσο, που αρνούνται την προσέλευση στην επιτροπή).**
- **Η αξιολόγηση και η έκδοση της κάρτας θα γίνεται με μία διαδικασία και θα αφορά όλες τις παροχές (π.χ. επίδομα, εφορία, σύνταξη κ.λ.π.).**
- **Η κάρτα θα παρέχεται ισόβια για τις κατηγορίες αναπηρίας 3 και 4, δηλ. για νόσους που έχουν προκαλέσει σοβαρές και βαρείς αναπηρίες (συμπεριλαμβανεται η χρόνια βαρεία ψύχωση).**
- **Για περιπτώσεις όπου η αναπηρία δεν έχει κριθεί οριστικά ως μη αναστρέψιμη (κατηγορίες 1 και 2, ελαφρά και μέτρια αναπηρία) παρέχεται κάρτα μακράς διάρκειας και ορίζεται ημερομηνία επαναξιολόγησης, η οποία κυμαίνεται από 3 έως 5 έτη.**
- **Το νέο σύστημα θα πρέπει να εφαρμοσθεί χωρίς εκπτώσεις και περικοπές και να λάβει υπ' όψη την ετερογένεια των διαφόρων αναπηριών.**
- **Να ληφθεί υπ' όψη ότι οι πολίτες με αναπηρία έχουν δικαιώματα και δεν απαιτούν ελεημοσύνη από την πολιτεία.**
- **Εκφράστηκαν επιφυλάξεις για την χρησιμοποίηση του όρου «Κάρτα Λειτουργικότητας» αντί «Κάρτα Αναπηρίας», γιατί το Σύνταγμα της Ελλάδας αναφέρεται στον όρο «Αναπηρία». Το θέμα αυτό παραμένει ανοικτό.**

Τέλος, ενημερώνουμε τα μέλη μας, ότι η Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ. είχε αποστείλει γραπτές προτάσεις προς το Ι.Κ.Π.Α. και κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης η Πρόεδρος κ. Α. Ασκούνη-Στρούμπου τοποθετήθηκε για την κατ' οίκον εξέταση των ατόμων με σοβαρή ψυχική νόσο και για την ισχύ της κάρτας για όλες τις παροχές.

Για οποιοδήποτε πληροφορίες ή προτάσεις μπορείτε να απευθυνθείτε στα γραφεία της Ομοσπονδίας μας τηλ. 210 7640277 ή κατ' ευθείαν στο Ι.Κ.Π.Α. τηλ. 210 3211761 ή 210 3250524-9.

Δρ. Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου
Παιδίατρος
Πρόεδρος της Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ και ΔΙΚΑΙΟ

Στις 11 και 12 Νοεμβρίου τρέχοντος έτους έγινε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Συνέδριο με θέμα «ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ και ΔΙΚΑΙΟ», με διοργανωτές τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης και με συμμετοχή καθηγητών από τα Πανεπιστήμια Πειραιώς, Θεσσαλονίκης και Θράκης. Μεταξύ των ομιλητών και η επίκουρος καθηγήτρια της Ψυχιατρικής κα Μαρίνα Οικονόμου, με θέμα «Δικαιώματα των ψυχικά πασχόντων, ηθική και δεοντολογική προσέγγιση».

Κατά τις συνεδριάσεις του διημέρου αναπτύχθηκαν διάφορα θέματα, σχετικά με την ψυχική ασθένεια, τις επιπτώσεις της ψυχικής διαταραχής, την ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα, το θεσμικό πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των μονάδων ψυχικής υγείας προς επίτευξη των στόχων της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης, το ελληνικό δικαίωμα της αστικής ιατρικής ευθύνης, τα δικαιώματα των ψυχικά πασχόντων, προβλήματα δικαστικής συμπαράστασης και γενικά τα ειδικά προβλήματα στην ψυχιατρική.

Στο τέλος του Συνεδρίου σε παρέμβαση ο τ. Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Συλλόγων Οικογενειών για την ψυχική υγεία

κ. Γ. Κυπριώτης ανέπτυξε εν συντομία τα θέματα που απασχολούν τις οικογένειες των ψυχικά ασθενών και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με κύριο θέμα την συνταξιοδοτική προστασία.

Η ομιλία του γράφοντος είχε μεγάλη απήχηση στους παρισταμένους, διότι για πρώτη φορά σε Επιστημονικό Συνέδριο τίθενται θέματα που απασχολούν από ετών το κίνημα των οικογενειών των ψυχικά πασχόντων και χρήζουν άμεσης επίλυσης.

As ελπίζουμε ότι η επίλυση των διαφόρων προβλημάτων για τα οποία τόσο η Ομοσπονδία όσο και ο Σύλλογος Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (Σ.Ο.Ψ.Υ.) άμεσα ενδιαφέρονται και παρακολουθούν δεν θα καθυστερήσει.

As μη ξεχνάμε τέλος ότι το επίπεδο πολιτισμού μιας κοινωνίας μετρίεται με τον τρόπο με τον οποίο φροντίζει τα αδύναμα μέλη της.

Γ. ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ

Επίτιμος Πρόεδρος Ομοσπονδίας Συλλόγων οικογενειών για την ψυχική υγεία

[συνάντηση εργασίας]

Διοργάνωση Εκπαιδευτικών Δράσεων από το Δίκτυο Φορέων Ψυχικής Υγείας και Τοπικής Αυτοδιοίκησης Β. Προαστίων Αττικής

Την Πέμπτη 1 Δεκεμβρίου 2005 πραγματοποιήθηκε σε χώρο του Δήμου Λυκόβρυσης Συνάντηση Εργασίας στην οποία συμμετείχαν εκ μέρους της συντονιστικής επιτροπής του Δικτύου εκπρόσωποι των φορέων: Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (ΕΠΑΨΥ), Εταιρεία Ψυχικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου (ΕΨΥΠΕ), Μονάδα Υποστήριξης και Παρακολούθησης Έργου «Ψυχαγωγός Β' Φάση» (ΜΥΠ), Σύλλογος Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (Σ.Ο.Ψ.Υ.) Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (ΠΟΣΟ-ΨΥ) και εκ μέρους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης 22 άτομα, εκπρόσωποι κοινωνικών υπηρεσιών των Δήμων Αμαρουσίου, Λυκόβρυσης, Πεύκης, Μελισσίων, Κηφισιάς, Πεύκης, Βριλησίων, Ν. Ερυθραίας και της κοινότητας Ν. Πεντέλης.

Στη συνάντηση παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της μελέτης διερεύνησης αναγκών των στελεχών των κοινωνικών υπηρεσιών των Δήμων που πραγματοποιήσε το Δίκτυο και κατατέθηκε πρόταση αξιοποίησης των αποτελεσμάτων αυτών. Η πρόταση αφορά στην υλοποίηση εκπαιδευτικών ενεργειών κατάρτισης στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα ψυχικής υγείας. Αποφασίστηκε από την ολομέλεια η οργάνωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με την ακόλουθη δομή: Μία συνάντηση διάρκειας 4 ωρών ανά μήνα, σε χώρο που θα παρέχουν οι φορείς που συμμετέχουν εκ περιτροπής, με εισηγήσεις από ειδικούς ψυχικής υγείας, με παροχή ενημερωτικού και εκπαιδευτικού υλικού.

Η θεματολογία, μετά από συζήτηση με τους εμπλεκόμενους φορείς αποφασίστηκε να αφορά τα ακόλουθα θέματα: Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και το πρόγραμμα Ψυχαγωγός, Λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών υγείας σε δίκτυο: μεθοδολογία διασύνδεσης, Ανάπτυξη σχεδίων εξα-

τομικευμένης φροντίδας (κυρίως για επαγγελματίες «Βοήθεια στο σπίτι»), Αγωγή προαγωγής ψυχικής υγείας και δράσεις καταπολέμησης κοινωνικού αποκλεισμού, Καταπολέμηση του Στίγματος ενάντια στην ψυχική ασθένεια, Αναγνώριση και αντιμετώπιση της κατάθλιψης στην τρίτη ηλικία, αναγνώριση και αντιμετώπιση της άνοιας στην τρίτη ηλικία, Αρχές κοινωνικής και κοινοτικής ψυχιατρικής, Η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των Ψυχικά Ασθενών, Νοητική Υστέρηση: η φύση της ασθένειας, μέθοδοι αναγνώρισης και αντιμετώπισης, Εμφάνιση Συνοδών Ψυχικών Διαταραχών, Ο ρόλος του Συλλόγου Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (Σ.Ο.Ψ.Υ.) στην ψυχοκοινωνική παρέμβαση και τη στήριξη των οικογενειών, Δημιουργία Δικτύου Εθελοντών: Εκπαίδευση εκπαιδευτών, Φροντίδα του Παιδιού και του Εφήβου - Αντιμέτωπιση δυσκολιών στο σχολείο, η επαγγελματική αποκατάσταση των ψυχικά ασθενών: Δεδομένα από τον ελληνικό και διεθνή χώρο.

Οι Δημοτικές Αρχές από την πλευρά τους θα προσφέρουν την υλικοτεχνική υποδομή που μπορούν να διαθέσουν στις δράσεις αυτές (αίθουσα, οπτικοακουστικός εξοπλισμός, υποστήριξη αναπαραγωγής εκπαιδευτικού υλικού κλπ.). Ο ρόλος του Σ.Ο.Ψ.Υ. στην υλοποίηση της δράσης αυτής είναι σημαντικός, καθώς παρέχεται σημαντική τεχνολογία και εμπειρία σε θέματα καταπολέμησης του στίγματος, εκπαίδευσης εθελοντών, συνηγορίας για τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών. Ευελπιστούμε η συνεργασία αυτή των φορέων να συμβάλει ουσιαστικά στην ενίσχυση των δράσεων προαγωγής ψυχικής υγείας στην περιοχή.

Εκ μέρους του Δικτύου

Σοφία Γκίνη, Ψυχολόγος

Υπεύθυνη Κέντρου Ημέρας Μελισσίων ΕΠΑΨΥ

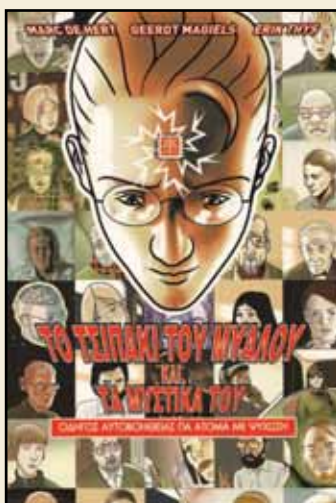
Το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) πραγματοποίησε Συνέντευξη Τύπου την Τρίτη 18 Οκτωβρίου 2005 στο **Κέντρο Σύγχρονου Τέχνης Ιλεάνα Τούντα** για την επίσημη παρουσίαση του βιβλίου κόμικς **«Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του»**. Η παρουσίαση έγινε από την ψυχίατρο κυρία **Μαρίνα Οικονόμου-Λαλιώτη**, Επιστημονικά Υπεύθυνη του Προγράμματος κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.. Στην παρουσίαση του βιβλίου μίλησαν επίσης η Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας και Αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κυρία **Εύη Μακρή-Μπότσαρη**, ο δημιουργός κόμικς κύριος **Σπύρος Δερβενιώτης**, ο κύριος **Λευτέρης Γερμάνης** εκ μέρους του «Σωματείου Ενάντια στην Προκατάληψη για τις Ψυχικές Διαταραχές: Αναγέννηση» και ο ηθοποιός κύριος **Ιεροκλής Μιχαηλίδης**.

«Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του» είναι ένα βιβλίο κόμικς που εικονογραφεί την πραγματικότητα της ψύχωσης δίνοντας υπεύθυνη ενημέρωση για την αντιμετώπισή της. Εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Βέλγιο και έχει γραφτεί και σχεδιαστεί ειδικά για άτομα με ψύχωση. Η μετάφραση του βιβλίου έγινε από την ψυχολόγο κυρία **Χριστίνα Γραμανδάνη**, Συντονίστρια του Προγράμματος κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας, ενώ την επιστημονική επιμέλεια είχε η ψυχίατρος κυρία **Μαρίνα Οικονόμου**. Ο ήρωας της ιστορίας, ο Παύλος, αντιμετωπίζει το πρώτο ψυχωσικό επεισόδιο κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Πιστεύει ότι όλοι τον καταδιώκουν και θέλουν το κακό του, ότι έχουν εμφτυέσει στον εγκέφαλό του ένα τσιπάκι και τον χρησιμοποιούν σαν πειραματόζωο σε ένα πείραμα φρικιαστικό. Η ιστορία του Παύλου παρέχει με τρόπο κατανοητό και ελκυστικό για τον αναγνώστη, χρήσιμες πληροφορίες για την εισβολή της ψύχωσης, τα συμπτώματά της, τη διάγνωση και την πορεία της και συμβουλές για τη θεραπευτική αντιμετώπιση και το ρόλο των φαρμάκων. **«Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του»** είναι το πρώτο από μια σειρά βιβλίων κόμικς που θα εκδοθούν από το Πρόγραμμα κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας με θέμα τις ψυχικές διαταραχές. Θα ακολουθήσει η έκδοση του βιβλίου «Όλα ή Τίποτα» ("Anything or Nothing"), που θα αναφέρεται στη διπολική διαταραχή.

«Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του» είναι ένας πρακτικός οδηγός αυτοβοήθειας για άτομα με ψύχωση και ένα χρήσιμο βοήθημα για τις οικογένειές τους. Μπορεί, επίσης, να λειτουργήσει και ως μέσο ευαισθητοποίησης της εκπαιδευτικής κοινότητας και ειδικά των νέων, καθώς αξιοποιεί την αισθητική και εκφραστική δύναμη της γλώσσας των κόμικς για να ενημερώσει και να ανατρέψει τα ταμπού και τις προκαταλήψεις. Το περιεχόμενο του βιβλίου μπορεί, ακόμη, να αποτελέσει αξιόλογη πηγή αναφοράς για την ψύχωση, χρήσιμη για εφημερίδες, περιοδικά και γενικότερα τα Μ.Μ.Ε.

Η συνέντευξη τύπου ξεκίνησε με την ομιλία της κυρίας **Οικονόμου**, ως εκπροσώπου του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., ενός επιστημονικού φορέα που λειτουργεί από το 1989 και αναπτύσσει δραστηριότητες στον τομέα της ψυχικής υγείας τόσο στο βιολογικό, όσο και στο ψυχοκοινωνικό πεδίο. Όπως η ίδια ανέφερε **«Ένας σημαντικός τομέας μελέτης, έρευνας και παρεμβάσεων αναφέρεται στο κοινωνικό στίγμα που συνοδεύει τις ψυχικές διαταραχές. Το Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., από το 2000 υλοποιεί ένα μεγάλο πρόγραμμα, το Πρό-**

γραμμα κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας, που δραστηριοποιείται στους τομείς της έρευνας, της ενημέρωσης-επικοινωνίας και της εκπαίδευσης με βασικούς στόχους την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τις ψυχικές διαταραχές μέσα από την ανάπτυξη δράσεων για την αλληλαγία των αρνητικών απόψεων και τη βελτίωση των στάσεων του κοινού. Η ελληνική έκδοση του βιβλίου «Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του» εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των δράσεων αυτών». Αναφερόμενη στη διεθνή βιβλιογραφία, η κα Οικονόμου τόνισε ότι έρευνες έχουν δείξει πως η εκπαίδευση και η αύξηση της γνώσης για την ψυχική ασθένεια, οδηγούν τη συνειδητότητα γύρω από την ψυχική ασθένεια ένα βήμα πιο μπροστά και προωθούν την ανασκευή των στρεβλών αντιλήψεων, την άρση των προκαταλήψεων και τη βελτίωση των στάσεων και των συμπεριφορών απέναντι στα άτομα που πάσχουν από κάποια σοβαρή ψυχική ασθένεια. Αναφερόμενη στην επιλογή των κόμικς για την ανάλυση ενός τόσο σοβαρού θέματος όπως η ψύχωση εξήγησε ότι **«Η οπτική αφήγηση των κόμικς είναι ένα από τα πιο ισχυρά μέσα καταγραφής μιας πραγματικότητας τό-**

σο σοβαρής όπως αυτή της ψύχωσης. Η εκφραστική και αισθητική δύναμη της γλώσσας των κόμικς μπορεί να υπερβεί τα τείχη που υψώνουν οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις. Άλλωστε, η χιουμοριστική αναπαράσταση και όχι η γελοιοποίηση ενός ζητήματος όπως η σοβαρή ψυχική ασθένεια, συμβάλλει στην αποδραματοποίησή της και στην απομυθοποίησή της. Τα κόμικς συνδυάζοντας την εικόνα με το λόγο, «παντρεύουν» τη γνώση με την εικονική εντύπωση δημιουργώντας μια "απόσταση ασφαλείας" στον αναγνώστη». Μιλώντας για τη σημασία του βιβλίου ως εκπαιδευτικού βοηθήματος η κα Οικονόμου ανέφερε ότι **«Η αξία αυτού του βιβλίου για τους μαθητές έγκειται στο γεγονός ότι οι συγγραφείς καταφέρνουν να παρουσιάσουν το πρόβλημα της ψύχωσης με έναν ιδιαίτερα ελκυστικό τρόπο, καθιστώντας το κατάλληλη πηγή ενημέρωσης. Συνεχίζοντας, είπε ότι «το βιβλίο αυτό απο-**

τελεί ένα πολύτιμο οδηγό αυτοβοήθειας για τους ασθενείς και τις οικογένειές τους και ένα σημείο αναφοράς για την επίλυση καθημερινών προβλημάτων που σχετίζονται με την ασθένεια. Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας, μπορούν να αξιοποιήσουν το βιβλίο εντάσσοντάς το στη θεραπευτική τους πρακτική, δουλεύοντας είτε ατομικά είτε ομαδικά με τους ασθενείς». Επίσης, η Επιστημονικά Υπεύθυνη του Προγράμματος κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας **ανακοίνωσε τη διοργάνωση διαγωνισμού κόμικς** για νέους σκιτσογράφους με θέμα το κοινωνικό στίγμα της ψυχικής ασθένειας. Η ομιλία της κας Οικονόμου ολοκληρώθηκε με το ελπιδοφόρο μήνυμα ότι υπάρχει κάθε λόγος να αντιμετωπίζουμε το μέλλον με αισιοδοξία σε μια εποχή που η επιστήμη κάνει μεγάλα βήματα προόδου. **«Αν και»,** συνέχισε **«κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η ζωή με τη σχιζοφρένεια είναι εύκολη, ωστόσο, με την ανάπτυξη και διάχυση της γνώσης, καθώς και με υποστήριξη και κατανόηση, το ταξίδι μαζί της θα μπορούσε να γίνει πιο εύκολο τόσο για τους ασθενείς όσο και για τα μέλη των οικογενειών τους»**.

Η Αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου-Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας κυρία **Εύη Μακρή-Μπότσαρη**, στην ομιλία της με θέμα **«Ψυχική υγεία και ψυχική ασθένεια στο χώρο της εκπαίδευσης»** ανέφερε ότι **«Ως τώρα τα προγράμματα και τα θέματα ψυχικής υγείας δεν είχαν σχέση τόσο με το σχολείο όσο με τους φορείς υγείας. Η εξέλιξη των αναγκών οδήγησε στη συνειδητοποίηση ότι το σχολείο δεν έχει μόνο την**

ευθύνη της διανοητικής ανάπτυξης των παιδιών αλλά και της συναισθηματικής υποστήριξης, καθώς μέσα από αυτή ο μαθητής μπορεί να αναπτύξει σωστά τις μαθησιακές του ικανότητες. Μέσα από το σχολείο είναι δυνατή η πρόληψη καθώς προσφέρονται τα πλεονεκτήματα της έγκαιρης διάγνωσης, της επαφής με τους γονείς και της συμμετοχής στην ομάδα». Συνεχίζοντας, μεταξύ άλλων η κα Μακρή-Μπότσαρη ανέφερε ότι το σχολείο είναι ο πλέον κατάλληλος χώρος για την εφαρμογή παρεμβάσεων που προάγουν μια σύγχρονη αντίληψη και συμπεριφορά που συμβάλλει στη βελτίωση της ψυχικής υγείας ενώ τόνισε ότι «**η εκπαιδευτική κοινότητα είναι έτοιμη να δεχτεί τέτοιου είδους παρεμβάσεις**». Κλείνοντας, η κα Μακρή-Μπότσαρη υπογράμμισε την αξία των προγραμμάτων ψυχικής υγείας δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε αυτά που διαμορφώνουν την κοινή αντίληψη ενάντια στο στίγμα της ψυχικής ασθένειας. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να υποστηρίζουν γονείς, παιδιά και εκπαιδευτικούς έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο συνεργασίας που να καλύπτει το χώρο του σχολείου, αλλά και τη ζωή στην τοπική κοινότητα.

Ο δημιουργός κόμικς κύριος **Σπύρος Δερβενιώτης** στην ομιλία του με τίτλο «**Γιατί σε κόμικς;**» είπε χαρακτηριστικά ότι «**Η εικόνα εντυπώνεται. Διεγείρει τις αισθήσεις. Συγκινεί και προκαλεί ταυτίσεις. Δεν είναι απορίας άξιο που τα κόμικς επιστρατεύονται για έναν παιδευτικό σκοπό, απορίας άξιο είναι που αυτό δε γίνεται συχνότερα**». «**Ίσως αυτό**» συνέχισε «**συμβαίνει επειδή και τα κόμικς χρειάστηκε να δώσουν αγώνα για να ξεπεράσουν ένα στίγμα. Το στίγμα του "διαφορετά νεανικών συνειδήσεων", που με το φτωχό λέξιλόγιο και τη βίαιη συχνά θεματολογία τους απομάκρυναν τα ευάλητα "νιάτα" από τα "σοβαρά αναγνώσματα"**». Ο κος Δερβενιώτης ολοκληρώνοντας την ομιλία του τόνισε ότι «**Είναι απόλυ-**

τα ταιριαστό που το παρόν βιβλίο επιστράτευσε την τέχνη του κόμικ για να δυναμώσει το μήνυμά του. Ο σχεδιαστής επιστρατεύει μια μοντέρνα μορφή εικονογράφησης που συναντάμε στα ποιοτικότερα δείγματα του είδους. Ο συγγραφέας αποφεύγει την πολυλογία, εμπιστευόμενος την εικόνα ως φορέα μεγάλου μέρους της πληροφορίας. Και τα κόμικς, με δεδομένο το παρελθόν τους, χρησιμοποιούν σαν μια υποσυνείδητη υπενθύμιση ότι οποιοδήποτε στίγμα μπορεί και πρέπει να ξεπεραστεί».

Για το βιβλίο μίλησε και ο κύριος **Λευτέρης Γερμάνης**, που έχει προσωπική εμπειρία με την ψύχωση, εκπροσωπώντας το «**Σωματείο Ενάντια στην Προκατάληψη για τις Ψυχικές Διαταραχές: Η Αναγέννηση**». Καταθέτοντας την πολύτιμη άποψη των ατόμων με ψύχωση για την αξία του βιβλίου ανέφερε ότι «**Το συγκεκριμένο βιβλίο μας βοηθά σταδιακά να εξοικειωθούμε με την ασθένειά μας και να την αποδεχτούμε συμβάλλοντας στη συνειδητοποίηση ότι η ψύχωση είναι μια ακόμη χρόνια πάθηση η οποία –σε καμία περίπτωση– δε θα πρέπει να μας δημιουργεί σύμπλεγμα κατωτερότητας ή συναισθήματα ενοχής**». Συνεχίζοντας, ο κος Γερμάνης είπε ότι «**Το τσιπάκι του μυαλού και τα μυστικά του**» είναι προσίπο για το ευρύ κοινό αφού δεν περιέχει πολύπλοκους ψυχιατρικούς όρους και ότι, αν και γράφτηκε για τα άτομα με ψύχωση, μπορεί να διαβαστεί από οποιονδήποτε θέλει να μάθει για το πρόβλημα του δικού του ανθρώπου». Συνοψίζοντας, ο κος Γερμάνης παρομοίωσε το βιβλίο «**με μια πυξίδα, ένα όργανο πλοήγησης που με απόλυτα πρακτικό και ελκυστικό τρόπο, μας κατευθύνει προς την εξασφάλιση μιας ουσιαστικότερης και ποιοτικότερης ζωής τροφοδοτώντας μας παράλληλα με ένα μήνυμα αισιοδοξίας που τόσο το έχουμε ανάγκη**».

Το βιβλίο εκδόθηκε με την ευγενική υποστήριξη της φαρμακευτικής εταιρείας Janssen-Cilag.

[γιορτή]

Η ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΞΕΝΩΝΑ ΜΑΣ

Όπως κάθε χρόνο οργανώθηκε και φέτος η εορταστική εκδήλωση του Ξενώνα του Συλλόγου Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (Σ.Ο.Ψ.Υ.) εν' όψει των Χριστουγέννων.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 21/12/05 το απόγευμα, παρευρέθησαν: η κα Μ. Οικονόμου επιστημονικά υπεύθυνη

του Ξενώνα, ο κος Γ. Παπαδημητρίου καθηγητής της Ψυχιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος της επιστημονικής επιτροπής, ο κος Δ. Κολλοστούμης ψυχίατρος, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Σ.Ο.Ψ.Υ., ο Πρόεδρος, κος Π. Ανδρόνικος, η κ. Φ. Λώλη, η κ. Αλεξάνδρα Στρούμπου Πρόεδρος της ΠΟΣΟΨΥ, η Διοικητικά Υπεύθυνη του Ξενώνα κα Β. Χρυσάδακου, το προσωπικό του Ξενώνα καθώς και πλήθος συγγενών και φίλων των ενοίκων. Συμμετείχαν ακόμα επαγγελματίες ψυχικής υγείας οι οποίοι εκπαιδεύονται στην ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση που οργανώνεται από Ινστιτούτου Έρευνας της Συμπεριφοράς.

Στην γιορτή προσφέρθηκε πλούσιο φαγητό και εδέσματα και η βραδιά εξελίχθηκε με μουσική, χορό και άφθονο γέφι. Ένοικοι, προσωπικό και καλεσμένοι τραγούδησαν τα κάλαντα και άλλα χριστουγεννιάτικα τραγούδια με συνοδεία ακορντεόν και ακολούθησε χορός σε λατινοαμερικάνικους και ελληνικούς ρυθμούς. Η βραδιά έκλεισε με ανταλλαγή δώρων και ευχών μεταξύ των παρευρισκόμενων.

Η εορταστική εκδήλωση προσέφερε στιγμές χαράς και συγκίνησης στους παρευρισκόμενους καθώς ήταν και μια ευκαιρία για τους επισκέπτες, να γνωρίσουν τους χώρους του Ξενώνα και τους ένοικους που διαμένουν σε αυτόν.

Το προσωπικό του Ξενώνα

The man who

(«Αυτός που νόμιζε») (L' homme qui, 1992)

Του Peter Brook και της Marie Hélène Estienne, βασισμένο στο μυθιστόρημα του ουμανιστή νευρολόγου Oliver Sacks. Ο άνθρωπος που μπέρδεψε τη γυναίκα του με ένα καπέλο.

Πρόκειται για 17 σύντομα επεισόδια, κατά τα οποία οι θεατές παρακολουθούν διάφορες εκφάνσεις νευρολογικών δυσλειτουργιών, όπως επιληψία, αφασία, αυτισμός, οπτική αγκωσία, σύνδρομο Τουρέτ, τυφλότητα νευρολογικής αιτιολογίας κ.ά. Οι ηθοποιοί υποδύονται εναλλάξ τους ασθενείς και τους γιατρούς και προσπαθούν να προσεγγίσουν ζητήματα όπως η τρέλα, η αγκωσία, η απειληψία, η μεταφυσική αναζήτηση. Πολλές φορές οι ικανότητες και η αυξημένη ευαισθησία των ασθενών δημιουργούν την εντύπωση πως οι γιατροί γίνονται μαθητές τους. Η συνολική αίσθηση είναι ότι οι διαταραγμένοι άνθρωποι είμαστε εμείς οι ίδιοι.

Μετάφραση: Δημήτρης Τάρηλου - Στρατής Πασχάλης, Σκηνοθεσία: Renate Jett, Σκηνικά- κοστούμια: Sylvia Weber, Σύνθεση ήχων: Δημήτρης Ιατρόπουλος, Φωτισμοί: Μελίνα Μάσχα, Αυθεντική κίνηση: Madeleine Kinigadner – Lissy, Video παράστασης: Γιάννης Γαϊτανίδης, Montage video: Αγγέλα Δεσποτίδου. Τους ρόλους ερμηνεύουν οι: Γρηγόρης Γαλάτης, Βασίλης Καραμπούλλας, Μανώλης Μαυροματάκης, Δημοσθένης Παπαδόπουλος, Δημήτρης Τάρηλου.

Η πρεμιέρα έγινε στις 25 Νοεμβρίου 2005, στο θέατρο

ΠΟΡΕΙΑ, στην οδό Τρικόρφων 3-5 & Γ' Σεπτεμβρίου. Παρακαλούμε για πληροφορίες απευθυνθείτε στο ταμείο του θεάτρου (210 8210991) ή στο τηλ. 210 8210082, καθώς επίσης και στην ηλεκτρονική διεύθυνση info@dolichos.gr.

Το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) στηρίζει την παράσταση «The man who» με δύο τρόπους:

Α) Με τη συν-διοργάνωση σειράς ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ στον Πάνω Χώρο του Θεάτρου ΠΟΡΕΙΑ, κύκλο διαλέξεων για το κοινό (επιστημονικό και μη) με θέμα: «**Νόση: Επικοινωνία και Αποκλεισμός**». Οι διαλέξεις θα δοθούν από διακεκριμένους ειδικούς επιστήμονες, οι οποίοι θα καταθέσουν τις εμπειρίες και τις απόψεις τους πάνω σε ζητήματα που άπτονται του παραπάνω θέματος.

Οι διαλέξεις, διάρκειας 45 λεπτών, θα ξεκινήσουν την Πέμπτη, 8 Δεκεμβρίου 2005 και θα δίνονται κάθε Πέμπτη, στις 19:30.

Η παράσταση του έργου **the man who** θα πραγματοποιείται την προγραμματισμένη ώρα (21:15), αμέσως μετά τις διαλέξεις, ενώ για τους θεατές που θα παρακολουθήσουν τη διάλεξη, ισχύει ειδική τιμή εισιτηρίου για την παράσταση **(13€)**.

Πρόγραμμα διαλέξεων στα πλαίσια της παράστασης:

the man who («Αυτός που νόμιζε»)

Ημέρα Πέμπτη, ώρα 19:30μ.μ.

Δεκέμβριος 2005

8/12 «Το κοινωνικό στίγμα που συνοδεύει την ψυχική ασθένεια: πρόκληση για αλληλαγία»

Χριστίνα Γραμανδάνη, *Ψυχολόγος Υγείας, Συντονίστρια του προγράμματος κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

15/12 «Όταν η Τέχνη ανοίγει το δρόμο» - Η εμπειρία της Ειδικής Μονάδας Επαγγελματικής Αποκατάστασης και Επανεκπαίδευσης του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.

Μαρία Τζεδάκη, *Κοινωνική Λειτουργός, Ειδική Μονάδα Επαγγελματικής Αποκατάστασης και Επανεκπαίδευσης του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

Γιώργος Μελλάτος, *Ζωγράφος, Μέλος του Συλλόγου Ενόπια στην Προκατάληψη για τις Ψυχικές Διαταραχές «Η Αναγέννηση».*

Ιανουάριος 2006

12/1 «Ιστορίες από έντεκα χρόνια ζωής με νευροψυχολογικούς Ασθενείς»

Θανάσης Τζαβάρας, *Ψυχίατρος*

19/1 «Η δημιουργικότητα της διαφορετικότητας: κάποιες σκέψεις γύρω από την τρέλα και τον αποκλεισμό»

Στέλιος Στυλιανίδης, *Πρόεδρος Εταιρίας Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (Ε.Π.Α.Ψ.Υ.), Ψυχίατρος - Ψυχοθεραπευτής*

26/1 «Οικογένεια και χρονιότητα: η περίπτωση της ψυχικής διαταραχής»

Μαρίνα Οικονόμου, *Επίκ. Καθηγήτρια Ψυχιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Επιστημονικά Υπεύθυνη του Προγράμματος κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

2/2 «Η αναπαράσταση της ψυχικής ασθένειας στις παραστατικές τέχνες και ο ρόλος του καλλιτέχνη-δημιουργού»

Λάμπρος Γιώτης, *Ψυχίατρος - Δραματοθεραπευτής, Επιστημονικός Συνεργάτης Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

9/2 «Συεννόηση χωρίς συνεννόηση: η επικοινωνία σε άτομα με νευρολογικές παθήσεις»

Αλεξάνδρα Πάλλη, *Ψυχολόγος- Ψυχοθεραπεύτρια, Επιστημονική Συνεργάτης Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

16/2 «Ο εαυτός και ο εγκέφαλός του»

Αντώνης Ρόμπος, *Επικ. Καθηγητής Νευρολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών*

23/2 «Η σχέση του ατόμου με χρόνια νευρολογική διαταραχή με το περιβάλλον του και οι συναισθηματικές του αντιδράσεις»

Νάντια Μπεργιαννάκη-Δερμιτζάκη, *Αναπλ. Καθηγήτρια Ψυχιατρικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Επιστημονική Συνεργάτης Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.*

Β) Με την ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ: the man who

Κατά τη διάρκεια ολόκληρης της θεατρικής περιόδου (από 25 Νοεμβρίου έως και την Κυριακή των Βαΐων) θα λειτουργήσει στο φουαγιέ του Θεάτρου ΠΟΡΕΙΑ έκθεση ζωγραφικής από τα μέλη της Ειδικής Μονάδας Αποκατάστασης και Επαγγελματικής Επανάταξης του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ και της Κοινωνικής Επιχείρησης Cosmos Orizon, με έργα που εμπνεύστηκαν από το έργο **«the man who»** («Αυτός που νόμιζε») και δημιουργήθηκαν ειδικώς για την παράσταση, υπό την καθοδήγηση της κ. Μαρίας Σαρρή - Εκπαιδύτριας του Εκπαιδευτικού Εργαστηρίου του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ. Την Πέμπτη 8 Δεκεμβρίου 2005 μάλιστα, το κοινό θα έχει την ευκαιρία να συνομιλήσει με την κ. Μαρία Σαρρή στο Θέατρο Πορεία τόσο για τα ίδια τα έργα και τους δημιουργούς τους, όσο και για το ρόλο της τέχνης στην αποκατάσταση και επανένταξη των ατόμων που πάσχουν από ψυχικές νόσους.

Ωράριο λειτουργίας έκθεσης:

Πέμπτη, Παρασκευή και Σάββατο: 18:00 – 21:00μ.μ.

[σινεμά]

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ

Όσοι κινηματογράφοφιλοι...σπεύσατε να δείτε την ταινία "PROOF", την **κινηματογραφική μεταφορά** του πολυβραβευμένου θεατρικού του David Auburn. Σίγουρα μια από τις πιο αξιόλογες ταινίες της χρονιάς με συγκλονιστικές ερμηνείες από τη **Gwyneth Paltrow** και τον **Anthony Hopkins**.

Το "PROOF" έχει ως κεντρική ηρωίδα την Κάθριν, μια ιδιαίτερα ευαίσθητη νέα κοπέλα που εγκαταλείπει τις σπουδές της στα μαθηματικά για να αφιερώσει τη ζωή της στη φροντίδα του πατέρα της, ενός ιδιοφυούς καθηγητή μαθηματικών που πάσχει από ψυχική διαταραχή. Μετά το θάνατο του πατέρα της η Κάθριν πολιορκεείται από ένα νεαρό μαθητή του πατέρα της, ο οποίος προσπαθεί να διερευνήσει το ανέκδοτο έργο του καθηγητή γύρω από την επίλυση ενός σημαντικού μαθηματικού προβλήματος. Παράλληλα, αντιμετωπίζει τη σκληρότητα της κοινωνίας των «υγιών» στο πρόσωπο της αδελφής της που, θεωρώντας την ανίκανη να διαχειριστεί τη ζωή της, εμφανίζεται για να ρυθμίσει την κληρονομιά αλλά και την τύχη της. Έτσι, μέσα από την «κληρονομιά» του πατέρα της έρχεται αντιμέτωπη με το «φόβο

της τρέλλας» και την κοινωνική προκατάληψη.

Το Πρόγραμμα κατά του Στίγματος της Ψυχικής Ασθένειας υποστήριξε την ταινία αυτή, με ανάλογο ενημερωτικό spot για τις κοινωνικές του παρεμβάσεις, που προβάλθηκε πριν από την ταινία στις αίθουσες Village Center στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Πανελλαδικό Εκλογοαπολογιστικό Συνέδριο της «Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία» - Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ.

Στις 24-10-05 πραγματοποιήθηκε το Πανελλαδικό Εκλογοαπολογιστικό Συνέδριο της Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ., στο οποίο μετείχαν εκπρόσωποι των Συλλόγων-Μελών της Ομοσπονδίας. Ο Πρόεδρος κ. Γ. Κυπριώτης έκανε λεπτομερή απολογισμό των πεπραγμένων του απεθρόνιστου Γενικού Συμβουλίου και έθεσε τους στόχους της Ομοσπονδίας για την Ζετία 2005-2008. Τα ανωτέρω καθώς και ο οικονομικός απολογισμός ενεκρίθησαν ομόφωνα.

Ο κ. Γ. Κυπριώτης ενημέρωσε επίσης τους συνέδρους για την ανάγκη τροποποίησης ωρισμένων άρθρων του καταστατικού για την ευχερέστερη λειτουργία της Ομοσπονδίας και μετά από διαλογική συζήτηση αποκρυσταλλώθηκαν οι τελικές τροποποιήσεις και ενεκρίθη η τελική μορφή του καταστατικού και η κωδικοποίησή του.

Τα αποτελέσματα των αρχαιρεσιών για την ανάδειξη νέου Γενικού Συμβουλίου της εξελεγκτικής επιτροπής έχουν ως εξής:

Γενικό Συμβούλιο

1. Ανδρόνικος Πέτρος - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών
2. Βαρσάμη Ελένη - Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών
3. Γαλανάκης Χρήστος - Π.Α.Σ.Ο.Ψ.Υ. Κρήτης
4. Θαλάσση Παρασκευή - Σ.Ο.Ψ.Υ. Χαλκίδας
5. Καντσός Στυλιανός - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών
6. Κυπριώτης Γεώργιος - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών
7. Νέδου Θεανώ - Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών
8. Νομίδου Νίκη-Ελένη - Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών
9. Παπαγιάννη Διονυσία - Σ.Ο.Ψ.Υ. Πάτρας
10. Πάπαρος Σολομών - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών
11. Συρίβλης Κωνσταντίνος - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών
12. Στρούμπου-Ασκούνη Αλεξάνδρα - Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθηνών

Για την Εξελεγκτική Επιτροπή εκλέγονται οι:

1. Ιωαννίδης Χρήστος - Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών
2. Οικονόμου Δημήτρης - Σύλλογος Οικογενειών Ηπείρου «Η Εστία»
3. Τσούρτου Βασιλική - Π.Α.Σ.Ο.Ψ.Υ. Κρήτης.

Το Συνέδριο ευχαρίστησε τον απεθρόνιστο Πρόεδρο κ. Γ. Κυπριώτη για τις από 12ετίες υπηρεσίες του προς το κίνημα των οικογενειών και τον ανακήρυξε Επίτιμο Πρόεδρο της Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ., μετά τη δήλωσή του ότι δεν θα

θέσει εκ νέου υποψηφιότητα για την θέση του Προέδρου της Εκτελεστικής Επιτροπής, αλλά πάντα θα συμπαρίσταται στο έργο της Ομοσπονδίας.

Το Γενικό Συμβούλιο στην πρώτη συνεδρίασή του εξέλεξε την Εκτελεστική Επιτροπή, η σύνθεση της οποίας έχει ως εξής:

Πρόεδρος:	Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου <i>Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθήνας</i>
Αντιπρόεδρος:	Πέτρος Ανδρόνικος <i>Πρόεδρος Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθήνας</i>
Γενική Γραμματέας:	Ελένη-Νίκη Νομίδου <i>Πρόεδρος Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών</i>
Ταμίας:	Παρασκευή Θαλάσση <i>Πρόεδρος Σ.Ο.Ψ.Υ. Χαλκίδας</i>
Έφορος:	Διονυσία Παπαγιάννη <i>Σ.Ο.Ψ.Υ. Πάτρας</i>
Μέλη:	Γεώργιος Κυπριώτης <i>Επίτιμος Πρόεδρος Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ.</i> και Σολομών Πάπαρος <i>Σ.Ο.Ψ.Υ. Αθήνας</i>

Γνωρίζουμε ότι τα προβλήματα με τα οποία η ψυχική ασθένεια επιβαρύνει τόσο τα άτομα που πάσχουν όσο και τις οικογένειές τους είναι ποικίλα, ποικίλα και όχι πρώτης προτεραιότητας για την κοινωνία μας και την πολιτεία.

Θα προσπαθήσουμε όμως, παρά τις δυσκολίες, να συνεχίσουμε τις προσπάθειες να τα φέρουμε στην επιφάνεια και να ευαισθητοποιήσουμε τους αρμόδιους για τη λύση τους.

Τα όπλα μας είναι η καλή συνεργασία και δραστηριοποίηση όσων έχουν ήδη εμπλακεί στο κίνημα των οικογενειών, αλλά και η ενδυνάμωση του κινήματος με ίδρυση και άλλων Συλλόγων Οικογενειών σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και η συνεργασία τους με την Ομοσπονδία.

Δρ. Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου
Παιδίατρος
Πρόεδρος Εκτελεστικής Επιτροπής

Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση στη χώρα μας

Στις 19 Δεκεμβρίου 2005 το Δίκτυο Φορέων Ψυχικής Υγείας και Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης οργάνωσε συνέντευξη τύπου προκειμένου να ενημερώσει την ελληνική κοινωνία για την πορεία της Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης στη χώρα μας.

Το θέμα εισηγήθηκαν οι καθηγητές Ψυχιατρικής και Παιδοψυχιατρικής Γ. Καπρίνης και Ι. Τσιάντης, ο ψυχίατρος Δρ. Σ. Στυλιανίδης, Πρόεδρος της Ε.Π.Α.Ψ.Υ. και του Ελληνικού Κλάδου της Παγκόσμιας Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (WAPR).

Στη συνέντευξη παραβρέθηκε και ο διακεκριμένος ψυχίατρος Angelo Barbato από το Ινστιτούτο Mario Negri του Μιλάνου, Πρόεδρος της Παγκόσμιας Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (WAPR) και ενεργός υποστηρικτής των προγραμμάτων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης στη χώρα μας, ο οποίος έδωσε μια γενικότερη εικόνα του τι συμβαίνει στις χώρες της Ευρ. Ένωσης.

Στη συνέντευξη, εκτός των δημοσιογράφων, ήταν παρόντες καθηγητές της ψυχιατρικής, βουλευτές, εργαζόμενοι, εκπρόσωποι συλλόγων οικογενειών καθώς και χρηστών.

Έγινε αναδρομή στην 20η πορεία της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης με τα θετικά βήματα που έχουν γίνει, αλλά και τις στερήσεις, το μέγεθος των προβλημάτων και τις προσδοκίες για το μέλλον.

Είναι βέβαιο ότι η ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα δεν έχει προχωρήσει στο βαθμό που θα έπρεπε, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να κατεδαφισθεί ό,τι με τόσες προσπάθειες υλοποιήθηκε από κάποιους που πίστεψαν ότι και οι άνθρωποι με ψυχική νόσο είναι πριν απ' όλα άνθρωποι, με ίσα δικαιώματα στην κοινωνία και όχι «με μόνο τους δικαίωμα τον εγκλεισμό στο άσυλο».

Οι ξενώνες και τα οικοτροφεία που φιλοξενούν ανθρώπους που ήταν για χρόνια εγκλειστοί στα άσυλα, έδειξαν ότι υπάρχει και άλλος δρόμος πιο ανθρώπινος για την αντιμετώπιση της ψυχικής νόσου. Το Δίκτυο αυτών των δομών, σε συνεργασία με τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας, απομυθοποίησε σε σημαντικό βαθμό την ψυχική νόσο και συνέβαλε προοδευτικά στην τόσο αναγκαία αλλαγή της στάσης της Ελληνικής Κοινωνίας απέναντι στην Ψυχική Νόσο.

Η οργάνωση εξ άλλου των οικογενειών σε συλλόγους

με ενημέρωση και υποστήριξη βοήθησε πολλές οικογένειες να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα με τους ανθρώπους που πάσχουν από ψυχική νόσο να έχουν αρμονική συμβίωση με την οικογένειά τους, να ζουν στον κοινωνικό τους περίγυρο, να έχουν καθημερινές ανθρώπινες δραστηριότητες, να έχουν φίλους και μερικές φορές και εργασία.

Κατά τη συνέντευξη αναφέρθηκαν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα προγράμματα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, όπως έλλειψη ελεγκτικών μηχανισμών, υποχρηματοδότηση, περικοπές που έχουν δυσμενή επίδραση στη διατήρηση της ποιότητας φροντίδας των δομών και στη συνέχιση της παροχής κοινοτικών υπηρεσιών ψυχικής υγείας από τα Κέντρα ημέρας και τις Κινητές Μονάδες ψυχικής Υγείας.

Πιστεύουμε ότι τα παραπάνω συνιστούν μόνο προσωρινές δυσκολίες και όχι πολιτική βούληση να μην αντιμετωπισθεί στο βαθμό που πρέπει ο τομέας της ψυχικής υγείας στην Ελλάδα.

Είναι κρίμα να απογοητεύονται νέοι επαγγελματίες, οι οποίοι επέλεξαν να ασχοληθούν με τον δύσκολο αυτό τομέα και οι οποίοι αποτελούν ένα σημαντικό επιστημονικό κεφάλαιο και να τους αναγκάσουμε να αναζητήσουν άλλες διεξόδους.

Ως οικογένειες θέλουμε να πιστεύουμε ότι οι παροδικές αυτές δυσκολίες με καλή θέληση θα ξεπεραστούν και η πολιτεία θα επενδύσει στον τομέα της Ψυχικής Υγείας. Τα προγράμματα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης θα πρέπει να επεκταθούν με Κέντρα Ψυχικής Υγείας, Κέντρα Ημέρας, Ξενώνες, Υποστηριζόμενη στέγαση, Ανάδοχες οικογένειες, Δικαίωμα στην εργασία.

Σε συνδυασμό με συγκεκριμένη υποστήριξη των οικογενειών και των ίδιων των ατόμων που πάσχουν από ψυχική νόσο με πληροφόρηση και ενημέρωση, οικονομική βοήθεια, υγειονομική περίθαλψη, θέματα συνταξιοδότησης κ.λ.π. οι άνθρωποι αυτοί μπορούν και πρέπει να ζήσουν ανάμεσά μας αξιοπρεπώς, χωρίς να προκαλούν ούτε τον οίκτο ούτε την περιφρόνηση.

Δρ. Αλεξάνδρα Ασκούνη-Στρούμπου

Παιδίατρος

Πρόεδρος Εκτελεστικής Επιτροπής της Π.Ο.Σ.Ο.Ψ.Υ.

[δραστηριότητες Σ.Ο.Ψ.Υ. 2005]

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

- Σε συναντήσεις Δικτύου Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας Βορείων Προαστίων στο Δημαρχείο Άνω Μελισσίων που οργανώνονται από τον Ψυχίατρο Στ. Στυλιανίδη πρόεδρο της ΕΠΑΨΥ.
- Σε ημερίδα της ΕΣΑΕΑ «Επιχειρηματικότητα Γυναικών και Ατόμων με Αναπηρία» Ξενοδοχείο Τιτάνια 31-3-05.
- Σε 2μερη εκδήλωση της ΕΣΑΕΑ στο Ξενοδοχείο Τιτάνια στις 23-24 Απριλίου με θέμα «Άτομα με αναπηρία από χρόνια πάθηση».
- Στην εξαμηνιαία συνάντηση των εκπροσώπων χωρών μελών της EUFAMI από 7-9 Μαΐου στη Βελγική πόλη Λουβαίν.
- ΕΠΙΨΥ -Ημερίδα «Ψύχωση εκπαιδεύοντας την Οικογένεια» 10-5-05.
- ΠΕΨΑΕ – Ημερίδα «Πραγματικότητα και προοπτικές της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στο χώρο της Ψυχικής Υγείας» 16-5-05.
- ΕΠΑΨΥ – Ημερίδα στη Χαλκίδα 25-5-05 «Εικόνες στην Ψυχιατρική στην Εύβοια, Ελλάδα και Ευρώπη»
- Στην οργάνωση Ημερίδας της WAPR στις 3-6-05 με θέμα «Ψυχοκοινωνική Αποκατάσταση και Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση».
- Στην πρώτη τακτική Γεν. Συνέλευση του ΚΟΙΣΠΕ «ΕΥ ΖΗΝ» στο Δημαρχείο Αιγάλεω στις 23-6-05.
- Στην ημερίδα του **Δικτύου Φορέων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης και Ψυχικής Υγείας ΑΡΓΩΣ** στις 4 Ιουλίου με θέμα «Η εξέλιξη της Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης στην Ελλάδα: Αποασυλοποίηση και μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης».
- Στο Συνέδριο της GAMIAN από 29 Σεπτεμβρίου έως 2 Οκτωβρίου στο Βουκουρέστι.
- Ευρωπαϊκή Ημερίδα «Αναβάθμιση και ποιότητα ζωής των ατόμων με αναπηρία – Ευρωπαϊκή πολιτική και προσέγγιση 1-10-05 Ξενοδοχείο Caravel.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

- Συναντήσεις στο Υπ. Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας με τον κ. Ιωάννη Κουτρουπή σύμβουλο του Υφυπουργού κ. Ν. Αγγελόπουλου στις 11 Ιανουαρίου, 3 Φεβρουαρίου και 17 Μαρτίου Συζητήθηκαν θέματα που αφορούν το συνταξιοδοτικό.
- Συνάντηση στο Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στις 27 Ιανουαρίου και έκφραση απόψεων σχετικά με το Νόμο 2071/92 που αναφέρεται στην Ακούσια Νοσηλεία των Ψυχικά Ασθενών.
- Στις 11 Νοεμβρίου συνάντηση κλιμακίου του ΔΣ του Σ.Ο.Ψ.Υ. με το Διοικητή του Δρομοκαϊτείου κ. Ορέ-

στη Σινά με σκοπό τη συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

- Στις 18 Ιανουαρίου έγινε η κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας με τη συμμετοχή πολλών μελών του Συλλόγου μας.
- Οργάνωση του τριήμερου συνεδρίου της GAMIAN στο Δημαρχείο της Βούλας στις 21-22 Μαΐου.
- Συμμετοχή στην Συναυλία με την ντίβα Diana Ross που πραγματοποίησε το **«Πρόγραμμα ενάντια στο Στίγμα της Ψυχικής Ασθένειας»** στις 27 Ιουνίου στο Μέγαρο Μουσικής.
- Εκδήλωση στις 16-10-05 στο Ξενοδοχείο Caravel που οργανώθηκε από τον ψυχίατρο κ. Σούρα. Ομιλία κ. Μαρίας Οικονόμου και της κ. Αθ. Στρούμπου.
- Οργάνωση της Γενικής Συνέλευσης των εκπροσώπων των χωρών μελών της Eufami από 21-23 Οκτωβρίου στο Δημαρχείο Βούλας η οποία συμπεριλάμβανε και επίσκεψη στο Δρομοκαϊτείο.
- Στα πλαίσια της εκστρατείας κατά του Στίγματος της Ψυχικής Διαταραχής στις 23 Δεκεμβρίου επισκέφτηκαν τα γραφεία μας και τον ξενώνα μας μαθητές και μαθήτριες του Βαρβακείου Πειραματικού Λυκείου και ενημερώθηκαν για τις δραστηριότητες μας.

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΜΑΣ

- **Λειτουργήσαν με επιτυχία στο χώρο μας ομάδες υποστήριξης κάθε Τρίτη απόγευμα με τη συμβολή της Ψυχολόγου Υγείας MSc κ. Χριστίνας Γραμανδάνη.**
- **Στις 18 Ιανουαρίου οργανώσαμε ομιλία για τη διπολική συναισθηματική διαταραχή (μανιοκατάθλιψη) με εισηγητή τον ψυχίατρο κ. Δημήτριο Κολλοστούμνη και ευρύτατη συμμετοχή μελών μας.**
- **Στις 1, 16, 23 και 30 Μαρτίου ο ψυχίατρος κ. Δημήτριος Κολλοστούμνης και η ψυχολόγος κ. Χριστίνα Γραμανδάνη πραγματοποίησαν τον πρώτο κύκλο ομάδων ψυχοεκπαίδευσης για το τρέχον έτος.**
- **Στις 6 Ιουλίου ο ψυχίατρος κ. Δημήτριος Κολλοστούμνης πραγματοποίησε στο χώρο των γραφείων μας ομιλία με θέμα τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση της σχιζοφρένειας.**
- **Στο εντευκτήριο του Σ.Ο.Ψ.Υ. Δήλου 3 λειτουργεί κάθε Πέμπτη το καφεενίο η «Ζεστή Φωλιά» στο οποίο συγκεντρώνονται μέλη -ασθενείς ακούνε**

μουσική, ψυχαγωγούνται παίζοντας επιτραπέζια παιχνίδια, χορεύοντας και μαθαίνοντας χορούς Ελληνικούς και Ευρωπαϊκούς. Την όλη διοργάνωση την είχαν οι ασθενείς με την καθοδήγηση εθελοντών και επαγγελματιών ψυχικής υγείας.

- **Συμμετοχή του Σ.Ο.Ψ.Υ. στον κοινωνικό τουρισμό.** Συγγενείς μελών μας και οι φιλοξενούμενοι του Ξενώνα μας συνοδευόμενοι από κοινωνική λειτουργό και νοσηλεύτες του Ξενώνα, έκαναν 7 ημέρες διακοπές στην Αρκίτσα του Ν. Φθιώτιδας.
- **Συμμετοχή,** όσων παιδιών των μελών του Συλλό-

γου μας επιθυμούσαν, στις κατασκηνώσεις της ΠΟΣΓΚΑΜΕΑ στην Κερατέα. καθώς και στην ιδιωτική κατασκήνωση ΧΡΥΣΗ ΑΚΤΗ, στη Λούτσα.

- **Ενεκρίθη** από το Υπουργείο Υγείας η δημιουργία ΚΕΝΤΡΟΥ ΗΜΕΡΑΣ που θα λειτουργεί στο χώρο κάτω από τον Ξενώνα από 15.00 έως 21.00 καθημερινά. Οι εργασίες διαμόρφωσης έχουν ξεκινήσει.
- **Εστάλη** επιστολή από την ΓΑΜΙΑΝ στους Υπουργούς Υγείας και Απασχόλησης για το θέμα του «18/24».

[γενική συνέλευση]

Την Κυριακή 4 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε η καθιερωμένη ετήσια Γενική Συνέλευση του Σωματείου μας, εφ' όσον στις 28 Νοεμβρίου λόγω ελλείψεως απαρτίας ήταν αδύνατη η πραγματοποίηση της καθώς επίσης και η διεξαγωγή εκλογών για την ανάδειξη εκπροσώπων στο Εκλογοαπολογιστικό Συνέδριο της ΕΣΑΕΑ. Στις 28 Νοεμβρίου, παρά το γεγονός ότι είχαν αποσταλεί εγκαίρως 850 προσκλήσεις στα μέλη μας, προσήλθαν μόνον εξήντα. Αναγκαστήκαμε κατά τη διάρκεια της επόμενης εβδομάδας να παρακινήσουμε τα μέλη μας τηλεφωνώντας και υπενθυμίζοντας τους ότι την επόμενη Κυριακή θα γίνει η επαναληπτική Συνέλευση.

- **Το Διοικητικό Συμβούλιο εκφράζει την πικρία του γι' αυτό το γεγονός και υπενθυμίζει στα μέλη του ότι είναι αναγκαία η παρουσία τους τουλάχιστον μια φορά το χρόνο στη Γενική Συνέλευση.**
- **Σας ενημερώνουμε ότι στις 4 Δεκεμβρίου κατόπιν ψηφοφορίας εξελέγησαν οι κάτωθι υποψήφιοι για το Συνέδριο της ΕΣΑΕΑ Κυριώτης Γεώργιος, Μανδάλης Γεώργιος, Πάπαρος Σολομών, Στρούμπου Αλεξάνδρα.**

[δωρεές]

ΔΩΡΕΕΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΣΟΣΥ

Ευχαριστούμε

- τον κ. Ανδριαννάκη Εμμανουήλ για τη δωρεά του ΕΥΡΩ 50
- την κ. Βασιλάκου Ευπραξία για τη δωρεά της ΕΥΡΩ 60 εις μνήμην του αδελφού της Δημήτρη Βουτσινά
- την κ. Καζή Βαρβάρα για τη δωρεά της ΕΥΡΩ 1000 εις μνήμην του ανιψιού της Αλεξάνδρου Καλαντζή
- την κ. Μανωλούδη Ανθή για τη δωρεά της ΕΥΡΩ 160
- τους κο και κα Πέτρο και Χαρά Ανδρονίκου για τη δωρεά ΕΥΡΩ 50 εις μνήμην της θείας τους Μοσχούλας Φιλήππου

ΔΩΡΕΕΣ ΥΠΕΡ ΠΟΣΟΣΥ

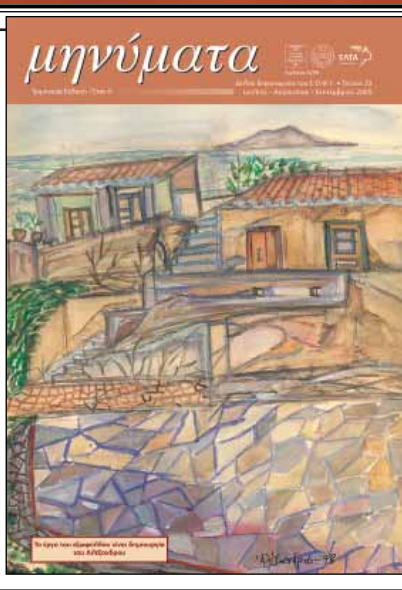
- το Γενικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή της ΠΟΣΟΣΥ ευχαριστούν την κ. Αλεξάνδρα Στρούμπου για τη δωρεά της ΕΥΡΩ 150 εις μνήμην Νικολάου Κοτσιρή

«Μηνύματα» ελπίδας

■ Αισιοδοξία και δύναμη για τη ζωή αποπνέει και το 22ο τεύχος του περιοδικού «Μηνύματα», που εκδίδει ο Σύλλογος Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (ΣΟΨΥ). Αγτιγράφουμε ένα απόσπασμα από το κείμενο του Νίκου Μαρκόπουλου με τίτλο «Πέρα από το φράκτιν»: «Δε λύγισα στο όραμα της τρέλας, δε λύγισα. Ήθελε να με κατατροπώσει αλλά δεν μπόρεσε. Ήθελε να είμαι ο ένοχος στην πλεκτάνη της, αλλά κατάφερα να ξεφύγω από τα δίχτυα της». Ο Νίκος Μαρκόπουλος σημειώνει στο υστερόγραφο ότι «τά γράφω αυτά για να καταλάβει ο κόσμος όσο μπορεί τον πόνο που νιώθουμε οι ψυχικά ασθενείς».

Για άλλη μία φορά μπράβο για την όμορφη εκδοτική προσπάθεια των «Μηνυμάτων»!

B.B.

Δεν λύγισα στο όραμα της τρέλας δε λύγισα.

Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2005. Η Αυγή της Κυριακής αναφέρεται και πάλι στο περιοδικό μας. Ο συντάκτης της εφημερίδας Β. Β. ευαισθητοποιήθηκε για μια ακόμη φορά. Ο Νίκος Μαρκόπουλος με το άρθρο του δίνει κουράγιο σ' αυτούς που υποφέρουν από την ύπουλη νόσο της ψυχής, σ' αυτούς που προσπαθούν. Ο άρθρογράφος της ΑΥΓΗΣ μας στηρίζει. Τον ευχαριστούμε.

M. K.

Ανακοίνωση

- Κείμενα τα οποία μας έχουν αποσταλεί και δεν έχουν δημοσιευθεί, θα χρησιμοποιηθούν σε επόμενα τεύχη.
- Παρακαλούμε τα κείμενά σας να αποστέλονται έγκαιρα και εφόσον είναι δυνατό σε ηλεκτρονική μορφή ή δακτυλογραφημένα.
- Για το επόμενο τεύχος θα πρέπει τα άρθρα σας να μας έχουν σταλεί μέχρι τις 30 Φεβρουαρίου.

Τα «μηνύματα» εκδίδονται με την ευγενική χορηγία της
ΦΑΡΜΑΣΕΡΒ ΛΙΛΛΥ Α.Ε.Β.Ε.

